

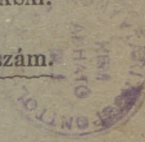
M:2
13.565
I.3...
OSZK

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI-, JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI OSZTÁLYÁNAK FELOLVASÁSAI,

1. kötet. SZERKESZTI DÖRY FERENC OSZTÁLYTITKÁR

3. szám.



A
KATHOLIKUS AUTONOMIA
FŐBB PROBLÉMÁI

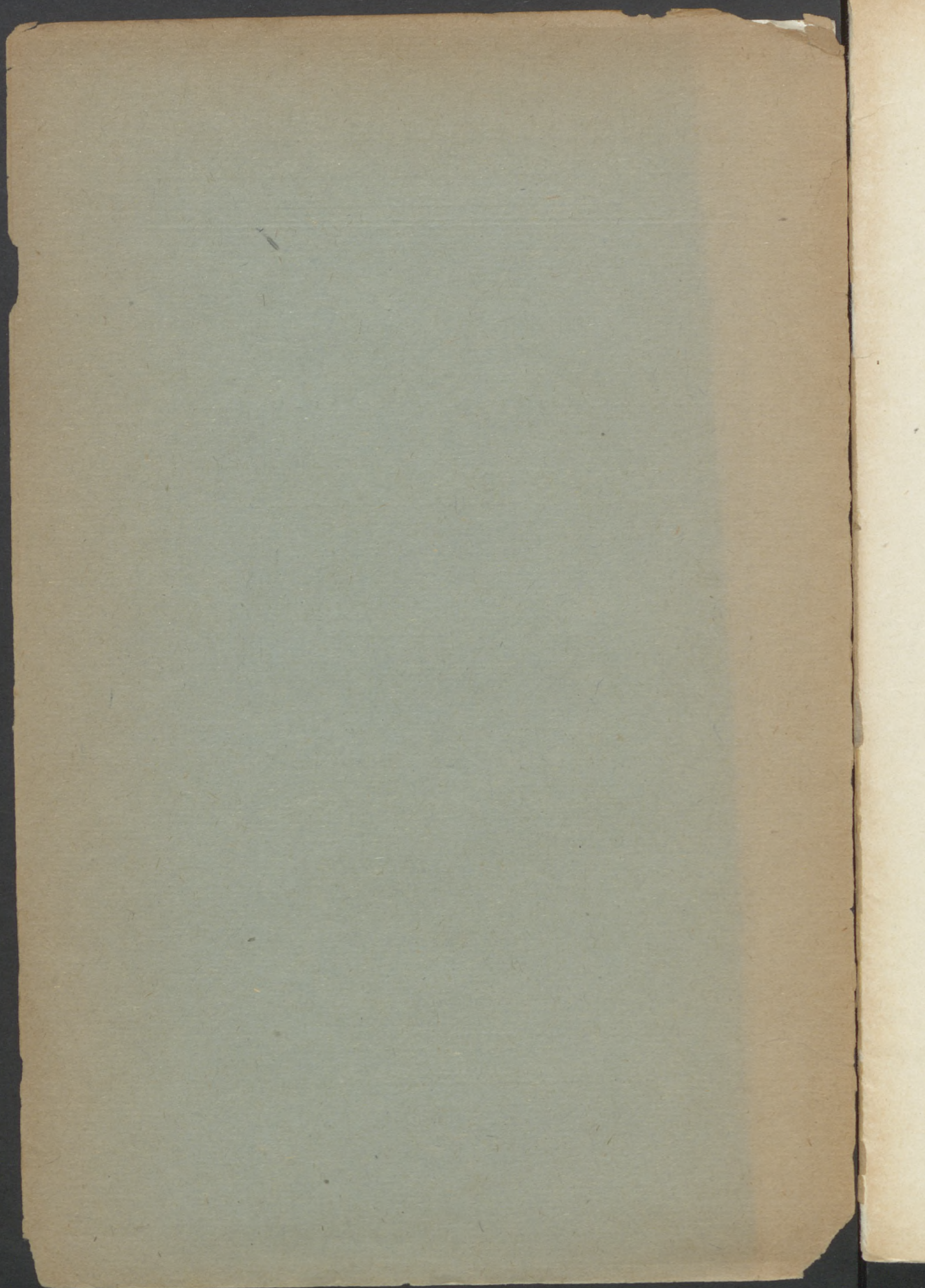
HANUY FERENC

RENDES TAGTÓL.

Felolvasta 1918. évi március hó 15-én.

BUDAPEST
STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1918.



A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI-, JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI OSZTÁLYÁNAK FELOLVASÁSAL.

1. kötet. SZERKESZTI DÖRY FERENC OSZTÁLYTITKÁR, 3. szám.

A
KATHOLIKUS AUTONOMIA
FŐBB PROBLÉMÁI

HANUY FERENC

RENDES TAGTÓL.

Felolvasta 1918. évi március hó 15-én.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1918.

Ⓡ
2

M 13565 / I. 1 : 2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár

Kiadja a Szent István Akadémia.

ELŐSZÓ.

A katolikus autonómia körül még ma is, az autonómia megvalósulásának küszöbén is, sok fontos probléma vár megoldásra, legalább is a szaktudományok, a hazai közjog és az egyházjog terén.

Problémákkal, a problémák láncolatával találkozunk lépésről lépésre vizsgálódásaink közben a katolikus autonómia lényege körül is.

Semmi kétség, hogy az autonómia lényegére nézve még mindig, nemcsak laikus körökben, bizonyos homály és bizonytalanság uralkodik.

Aligha tévedünk, ha éppen látjuk főokát annak a sok nehézségnek és félreértésnek, amely az autonómia megvalósításáért folytatott immár 70 éves küzdelem alatt évtizedről-évtizedre, 1848-ban, 1867-ben, 1870/71-ben, 1897-ben, 1900-ban, 1902-ben és azóta is felmerült.

Ez az oka annak a most is tapasztalható feltűnő jelenségnek, hogy a kath. autonómiának szervezése, mikor annak útjából a gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1917. dec. 21-én a képviselőházban benyújtott törvényjavaslattal az utolsó akadályok is már elhárultak, most sem talált sem a sajtóban, sem a társadalomban arra a lelkes visszhangra és fogadtatásra, amelyre jelentőségénél fogva számot tarthatna.

A kath. autonómia lényegét érintő alábbi problémák vizsgálatánál alapul vetjük azt a szembeszökő, senki által kétségbe nem vonható, részletesebb bizonyításra nem szoruló tényt, hogy a katolikus autonómia jogot és szabadságot jelent és pedig a magyar katolikus egyház szabad és független önrendelkezési jogát.

A katolikus autonómia e meghatározásánál egyetértünk a már autonómiával bíró magyar protestáns honfitársainkkal és az ő autonómiájuk «Magna charta»-ját tevő 1790/91: XXVI. t.-cikk 4. §-ával, amelynek élén a következő, az 1790/91. évi katolikus főrendek által is lelkesen garantált büszke szavak állanak:

«Evangelici utriusque confessionis in iis, quae ad religionem pertinent, unice a religionis suae superioribus dependeant».

A katolikus autonómia lényegének részproblémáinál vizsgálódásunk menete az lesz, hogy külön-külön fejezetekben vesszük sorra az önkormányzati jog alanyát (I.), forrását és jellegét (II.), tartalmát (III.), az önkormányzat célját (IV.) és végül a főkegyúri jog és az autonómia viszonyát (V.).

Ez utolsó probléma, a főkegyúri jog és az autonómia viszonya, talán — úgy lehet — némelyek szerint nem az autonómia lényegét, hanem létesítését érintő problémák közé volna helyesebben sorolandó; de az autonómia közjogi természetéről és jellegéről adott megállapításunk (II. B.) alapján ez a probléma is önként a magyar katolikus autonómia lényege körül fennálló problémákhoz sorakozik.

Az autonómia létesítése körül felvethető problémák közül a fontosabbak közé tartoznak: az *erdélyi* róm. kath. státusnak jövő viszonya a magyarországi kath. autonómiához, továbbá a gyulafehérvári *görög-katolikus román* egyháztartomány jövő viszonya az országos kath. autonómiához.

Az *előbbi* probléma (*erdélyi* r. k. státus) tulajdonképpen már kivált a problémák sorából, mert úgy az 1897—1902. évi II. szervező kongresszus által elfogadott végleges szervezeti szabályzat (7. §.), mint az 1917. dec. 21-iki Apponyi-féle autonómiai törvényjavaslat (3. §.), azt a kijelentést tartalmazzák, hogy a magyarországi kath. egyház autonómiájának megszervezése nem érinti az erdélyi róm. kath. státusnak az erdélyi alaptörvényekben gyökerező önkormányzati jogát, amihez az Apponyi-féle törvényjavaslat még hozzáteszi azt, hogy az erdélyi róm. kath. státus azonban az országos kath. autonómiának kiegészítő részét fogja képezni akkép, hogy az erdélyi róm. kath. státus, kölcsönös megállapodás után, «szerzett jogainak sérelme nélkül és célszerűnek talált helyi szervezetének megőrzésével lesz az országos önkormányzat szervezetébe beillesztendő».

Ha a törvényjavaslatnak e rendelkezése, legalább is a dolog lényegére nézve, törvénnyé lesz, akkor az erdélyi róm. kath. státusnak az országos autonómiához való viszonya végleg megszűnik probléma lenni.

A gyulafehérvári *görög-katolikus román* érseki tartomány által magának követelt, az országos róm. kath. autonómiától független görög-kath. román nemzeti egyházi autonómia problémáját külön nem tárgyaltam, még pedig azért, mert elvi álláspontom rövid kifejtésére az autonómia közjogi jellegéről szóló fejtegetéseim bő alkalmat szolgáltatnak az alábbi második probléma vizsgálásánál. (II. C.)

I.

A kath. önkormányzati jog alanya.

A katolikus önkormányzati jognak alanya után kutatva, a kutató elme hamar tisztába jön azzal, hogy katolikus autonómián sohasem értették és mi sem értjük az egyetemes katolikus egyház szabad és független önrendelkezési jogát.

Az egyetemes kath. egyházat a szabad és független önrendelkezési jog, az önkormányzati jog nem másodlagos, származékos jogcímen, az autonómia alakjában — még ha azt nemzetközi garancia is biztosítaná — hanem elsődleges és gyökeres jogcímen, isteni jogon, az egyház saját szellemi szuverénsége alapján illeti meg.¹

A kath. autonómián értett önrendelkezési jog alanya tehát a részleges egyház és hazánkat illetőleg a magyarországi kath. egyház. A részleges kath. egyházat ugyan, mint az egyetemes egyház kiegészítő részét, a szellemi szuverénség a maga egyházi hatáskörében isteni jogon szintén megilleti, de minden időben és minden állam területén a kath. egyház arra törekedett, hogy ezenkívül saját egyházi dolgainak intézésében szabadságot és függetlenséget, vagyis autonómiát biztosítson magának a fennálló törvények keretében, jogi és politikai garanciák megszerzésével is.

A magyar kath. egyház ilyen törekvése nem a jelenlegi autonómiai mozgalmak kiindulási pontjától (1848.) kezdődik, hanem egykorú a magyar királlysággal.

E törekvésnek meg is volt az eredménye. Szent István király az ő I. dekrétumával még ma is érvényben álló törvénybe iktatta be a magyar kath. egyház ősi autonómiáját e szavakkal:

«Episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas providere, gubernare atque dispensare secundum canonum auctoritatem».²

¹ Az új «Codex J. Can.» (can. 218. §. 2.) ezt így fejezi ki: «Haec (i. e. Rom. Pontificis) potestas est vere episcopalis, ordinaria et immediata, tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles, a quavis humana auctoritate independens». V. ö. Hanuy F.: A pápa szuverénsége jogi szempontból. (Budapest, 1905.) 4. l.

² S. Stephani decr. I. libr. II. cap. 2. — Hivatkoznak e dekrétumra, a fenti szöveg szerinti értelmében: Günther A. 1900. febr. 7-iki kongr. beszédében (II. Kongr

A magyar kath. egyháznak ez az ősi autonómiája lényegében változatlanul áll fenn még ma is.¹

A magyar kath. egyháznak ez az ősi autonómiája a magyar kath. egyház egyetemességének és összes egyes intézményeinek önkormányzatát jelentette és jelenti még ma is. Ez ősi önkormányzati jognak alanya tehát kétségen kívül tágabb keretű az 1848. év óta a kath. egyház által elnyerni kívánt önkormányzati jog alanyánál.

Ez utóbbi önkormányzati jognak alanya ugyanis csupán az autonómiai kongresszus által megállapítandó önkormányzati országos, egyházmegyei és egyházközségi szervezet lesz, a maga elég szűk hatáskörével, amely a püspökök, káptalanok, javadalmasok, kegyurak, monostorok ősi szerzett jogát sértetlenül hagyja.

Az önkormányzati új szervezet létesítése után is az egyházi autonóm jogok túlnyomó részben a régi jogalanyok kezén maradnak és nem szállanak át a létesítendő autonómiai szervezetre, sőt nem is kívánatos, hogy arra átszálljanak, mert a régi jogtulajdonosok autonóm jogát a Szent István-féle alkotmány és 900 éves megszokott jogbirtoklás jobban biztosítja, mint a csak most szervezett önkormányzatnak friss becikkelyezése.

Ily megvilágításban jobban méltányolható a magyar kath. főpapságnak és az 1897—1902. évi kongresszusnak a 27-es bizottsági kisebbségi javaslat 10. §-ával² szemben elfoglalt elutasító állásfoglalása.

Ez a §. ugyanis a püspökök, káptalanok vagy más testületek kezelése alatt álló összes kath. alapok és alapítványok kezelését a létesítendő önkormányzat hatáskörébe tartozónak jelentette ki, kivéve csakis a szorosan isteni tisztelet céljaira szánt (oltár-, mise-, keresztsb.), továbbá a javadalmas eltartására szánt alapokat és alapítványokat.

Az autonómiai szervező kongresszus által létesítendő önkormányzati szervezetnek az ősi önkormányzati jog alanyánál szűkebb keretét az is bizonyítja, hogy a létesítendő országos kath. gyűlés nem lesz a magyar kath. egyháznak minden egyházi ügyre, jogra

Naplója, 129. l.) és nagyszabású tanulmányában: «Die kath. Autonomie in Ungarn» (Archiv. f. kath. Kirchenr. 80. k. 740. l.), valamint Apponyi miniszter 1917. dec. 21-iki tvjavaslatának indokolásában.

¹ Zichy Nándor grófnak kath. dolgokban birt valóságos látnoki sugallatára vall egy, a szövegben fent kifejtett állásponttal megegyező (félreértett szavait helyreigazító) közbeszólása báró Jósika Samu beszéde alatt a II. kongr. 1902. jan. 22-iki ülésén: «Én a kath. autonómia súlypontját az egyházra helyeztem és annak amúgy is létező autonómiájára». (II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 375. l.)

² II. Szerv. Kongr. Naplója (hit. kiadás), II. köt. 174. l.

és jogbirtokosra kiterjeszkedő képvisellete, hanem csakis az önkormányzat hatáskörébe utalt ügyekre nézve a magyar kath. egyház önkormányzatának képvisellete.

Így fogta fel az önkormányzati szervezetnek és a magyar kath. egyháznak egymáshoz való viszonyát az 1897—1902. évi kongresszusnak mind többsége, mind kisebbsége is.

A II. szervező kongresszus a szervezeti szabályzatnak általa elfogadott végleges szövegében (147. §.) ugyanis így rendelkezett:

«Az orsz. kath. gyűlés a legfőbb önkormányzati hatóság, mely az e szervezeti szabályzatban foglalt ügyekre nézve az önkormányzatot képviseli.»¹

Nem tér el ettől lényegesen a II. szervező kongresszus 27-es bizottságának kisebbségi javaslata sem (134. §.), amikor a képvisellet jogát így formulázta:

«A magy. orsz. latin és görög szert. kath. egyház önkormányzatának legfőbb testülete az orsz. kath. gyűlés, mely a magy. orsz. kath. egyházat a jelen szervezeti szabályokban meghatározott világi vonatkozású ügyeiben képviseli.»²

Az Apponyi-féle törvényjavaslat (1917. dec. 21.) is a kath. egyház önkormányzati jogát mint már meglevőt tételezi fel, amelyet a becikkelyezéssel nem megadni, hanem újból elismerni és biztosítani kíván;³ és egyúttal a becikkelyező törvényben felhatalmazni kívánja a kath. egyházat, illetőleg a kath. szervező kongresszust, hogy közjogi hatállyal megállapíthassa az önkormányzati szervezetet és az erre átruházandó hatáskört.

Ha tehát az Apponyi-féle törvényjavaslatból törvény lesz és ha annak alapján az összeülő kongresszus új szervezeti szabályzatot alkot és abban az 1902. évben elfogadott szabályzatétól lényegesen el nem térő önkormányzati szervezetet létesít, akkor is az ősi autonóm jogok alanyai (püspökségek, káptalanok, javadalmasok stb.)

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója (hit. kiad.), II. k. 260. l.

² U. o. 192. l.

³ Világosan kitűnik ez az Apponyi-törvényjavaslat bevezető szavaiból: «A kath. önkormányzat az 1848: XX. t.-c. 2. §-ának elvi kijelentése alapján jelen törvényben becikkelyeztetik a következőkben: (1. §.) A magy. orsz. kath. egyház önkormányzati jogánál fogva, a főkegyúri jogintézmény és az állami jogok sérelme nélkül maga intézkedik a szervezetével és alkotmányával megegyező módon egyházi, vagyoni és iskolai ügyeiben stb.» A magyarországi régi egyházi jogbirtokosok vagyoni- és alapítványkezelő joga az egyház kánonainak mindenben megfelel; ezt a kánonok szerinti önrendelkezési jogot pedig, mint láttuk, már a Szent István alkotmánya biztosította. A tvjav. 2. §-ának zárószavai pedig világosan megjelölik, mint a szervező kongresszus szabályzatalkotó jogának és létesítendő szervezet önkormányzati jogának korlátait, a «fennálló törvényeket».

továbbra is e jogok birtokában maradnak és autonóm jogukat nem az új önkormányzati szervezet megbízásából és a becikkelyező új törvény alapján, hanem a régi magyar alkotmány alapján fogják továbbra is megtartani és gyakorolni.

Más szóval: a most tervbevett és a kath. aut. kongresszus által megszervezendő önkormányzati szervezet nem lesz kizárólagos jogalanya a kath. önkormányzati jogoknak. Az önkormányzati jogoknak összefoglaló, egyetemes jogalanya a magyarországi kath. egyház, amelynek kebelében a régi autonóm jogok tulajdonosa; mellé egy új jogalany is járul, a kongresszus által létesített önkormányzati szervezet, mint a kongresszus által meghatározott világi vonatkozású ügyekre kiterjedő jognak alanya.

II.

A kath. önkormányzati jog forrása és jellege.

A/ A kath. önkormányzati jog lényege körül vitatott problémák közül a legfontosabbak egyike az: mi a kath. önkormányzati jognak forrása, alapja, kiinduló pontja?

Günther Antal¹ érdeme az, hogy — nagy jogtörténeti apparátusra támaszkodva — ő mutatott rá arra, hogy a többi bevett keresztény egyházak, mint a protestánsok és a görög-keletiek, virágzó egyházi autonómiára nem azért tettek szert Magyarországon, mert itt ők ezt véres vallásháborúk után² (a görög-keletiekre nézve ezt semmiféle történeti adattal sem lehetne valószínűvé tenni) kötött vallásbékével (pl. bécsi, linci) maguknak kivívták, hanem azért, mert a magyar alkotmány szerint hazánkban minden államjogilag elismert testületet az államhatalommal szemben bizonyos mérvű önkormányzat joga illet meg. Szerinte a kath. egyházat is ez alapon

¹ Günther A. cikksorozata a mainzi «Archiv f. kath. Kirchenrecht» c. folyóirat 80—82. (1900—1902. é.) folyamaiban, főleg: 81. köt. 260. és k. l. — A Günther által itt kifejtett álláspontot foglalta el gróf Apponyi Albert is az autonómiai II. szerv. kongresszus 1902. jan. 11-iki ülésén tartott beszédében. Lásd: II. Kongr. Naplója, I. köt. 236. l.

² Ezzel igyekezett indokolni a protestáns autonómia létrejöttét az 1897. évi kultuszminiszteri «Memorandum» is, amellyel Günther egész cikksorozatán át polémiát folytat, főleg: id. h. 81. k. 260. és k. l. — Hogy Günther itt mily erős történeti alapon áll, azt bizonyítja az általa nem is említett adat, hogy az 1608: I. t.-c. előtt a magyarországi evangélikusok még a kath. püspökök joghatósága alatt állottak és csak az 1610. évi zsolnai zsinaton létesítették a magyar lutheránusok a superintendensi szervezetet (3 *superintendentia*), ami ellen 1610-ben Forgách Ferenc bíboros-érsek, az ő elnöke alatt megtartott 1611. évi nagyszombati nemzeti zsinaton tiltakozott. V. ö. Fraknói V.: Pázmány P. és kora, I. k. 97. és k. l.

illette meg és pedig már Szent István óta. (S. Steph. decr. I. libr. II. cap. 2.)¹

Günther szerint hazánkban az egyházi autonómiák ugyanabba a kategóriába tartoznak, amelybe a vármegyei és a városi municipiumok önkormányzata. Mindezeknek az autonómiáknak közös forrásuk Günther szerint a Tripartitum P. III. tit. 2. §. 1-ben van.

Günther szerint valamely vallásfelekezetet az önkormányzati joghoz akkor jut, amikor az állami törvényhozás a vallásfelekezetet törvényesen elismeri és a vallás szabad gyakorlatának jogával ruházza fel,² miként az a protestánsokra nézve az 1608: I. és az 1647: V. t.-cikkben történt meg.³

Günther úgy véli, hogy a protestánsokra nézve az 1790/91: XXVI. törvénycikk, amelyet a protestánsok az ő autonómiájuk «magna charta»-jának szeretnek nevezni, csak azt a novumot tartalmazza, hogy e törvény 4. és 5. §-aiban ki lőn mondva az önkormányzati jognak az a minimuma, amely hazánkban minden bevett vallást és így a protestánsokat is megilleti, mint akik e minimum megállapítását követelték szemben a katolikusokkal, akik akkor már ősi címen a protestánsokénál nagyobb önrendelkezési joggal bírtak.⁴

Meggyőzően mutat rá Günther arra, hogy a külföldi államokban a protestánsok, még a protestáns többségű államokban is, csak nagyon szerény keretekben mozgó önállóságához, autonómiához jutottak, a katolikusok pedig sehol, Magyarországon és Erdélyen kívül, az autonómia szervezésének eszméjéhez sem érkeztek el, mert

¹ Günther id. m. 80. k. 740. l. — Lényegében megegyezik Günther felfogásával az a felfogás, amelynek Zichy Nándor gróf 1900. febr. 9-én adott a II. szervező kongresszuson kifejezést ily szavakkal: «Ezt (t. i. a kath. egyház «parlamentari szerkezetét», ahogy Zichy N. az autonómiai szerkezetet elnevezte), csak különösen a magyar haza viszonyai teszik szükségessé, ép azért, mivel sajátos viszonyainknál fogva oly ügyeink vannak, melyeket nem egy parlamenti szervezet, hanem egy, ezeknek ellátására felállítandó alkalmas szerv útján kell eldönteni és elintézni». (II. Kongr. Naplója, I. k. 159. l.)

² Günther a Tripart. III. t. II. §. 1.-gyel hozza összefüggésbe (id. h. 80. k. 755. l.) az 1895: XLIII. t.-c. 9. §-át is, mely az e hazában a jövőben törvényesen elismerendő minden vallásfelekezetnek (szervezeti szabályzatuknak a vall. és közokt. miniszter jóváhagyása után történő megalakulásuktól számítva), «mint az állam védelme és főfelügyelete alatt álló törvényesen elismert vallási testületnek» megadja az «egyházi önkormányzat jogát» vallási és egyházi ügyeiben». Az Apponyi-féle 1917. dec. 21-iki tvjavaslat is kapcsolatba hozza a régebbi magyar törvények által a bevett vallásfelekezeteknek adott önkormányzati joggal az 1895: XLIII. t.-c. 9. §-át, mint amelyben a magyar törvényhozás már eleve megállapította a jövőben elismerendő vallásfelekezetek számára az egyházi autonómia fogalmát és tartalmát.

³ U. o. 81. k. 268. l.

⁴ U. o. 271. l.

e külföldi államok alkotmánya nem ismeri a közjogilag elismert testületek önkormányzati jogát.

Erre való utalással hatásosan utasítja el *Günther* azt a magyarázatot, mintha a protestáns egyházak demokratikus egyházszervezetében rejlenék az oka annak, hogy azok Magyarországon erőteljes egyházkormányzathoz jutottak és mintha a kath. egyház hierarchikus szervezete állana útjában annak, hogy a magyar kath. egyház is életre képes autonómiához juthasson.¹

Günther épen ezért okvetlenül szükségesnek tartja a magyar kath. egyház önkormányzatának az újabb fejlődés megkívánt szervezését, mert ily szervezés nélkül a kath. egyház mind veszedelmesebb arányokat öltő inferioritásba fog kerülni a protestánsokkal szemben, akik a XVIII. század vége óta épen az autonómia modern szervezése révén jutottak el az általuk még ma is vitatott politikai és társadalmi hegemoniához.²

A *Günther* és mások (*Apponyi* Albert, *Melichár* K., *Timon* Á., *Túri* B., *Rakovszky* I. stb.) által képviselt közjogi állásponttal szemben az ellentétes, egyházzjogi álláspont hívei azt az ellenvetést emelik, mintha a magyar kath. autonómia szervezésére irányuló eddigi mozgalmak³ (1848—1917.) hamis irányt követtek volna akkor, amikor az autonómiát közjogi alapon és közjogi jelleggel kívánták meg szervezni.

Jellegzetes e tekintetben egy legújabbban megjelent munka szerzőjének, *Radovics* Lászlónak állásfoglalása.⁴

Radovics szerint a kath. autonómia megszervezését egyházi érdek, egyházi természetű feladatok megoldása (t. i. a világi híveknek a papsággal érzelmi közösségbe és közös munkakörbe való bevonása stb.) teszi szükségessé.⁵ E célra, ő szerinte, elsősorban erős egyházközségi életet kell teremteni életképes hitközségi és egyházmegyei önkormányzat szervezése által.⁶ E szervezés az egyházi törvényhozás, a megyéspüspökök dolga, kizárólag egyházzjogi alapon, mert a szervezés eredményeképpen, közvetlen választás útján, megalkotandó hitközségi és egyházmegyei önkormányzati szervezetnek egyházhatósági megbízatásra lesz szüksége, nehogy idegen be-

¹ Id. h. 81. k. 264—65. l.

² Id. h. 81. k. 265. l. és 82. k. 246—57. l. — *Günther* e gondolatot kifejtette 1902. jan. 16-iki kongr. beszédében is. (*Kongr. Napló*, I. k. 331. l.)

³ Lásd *Hanuy F.*, Hetven éves küzdelem az autonómiáért, 5—40. l.

⁴ *Radovics* László: A kath. autonómia szervezése. Budapest, 1917. 8°. 211. l.

⁵ Id. m. 105., 109., 114., 139., 140. l.

⁶ U. o. 109., 117., 183., 198., 204. l.

folyás alá kerüljön és működése az egyházkormányzat ellen irányuljon.¹ Országos önkormányzati szervezet megalkotására csak akkor kerülhet a sor, ha a hitközségi és az egyházmegyei önkormányzat már fellendült és országos összefoglalásra és betetőzésre szorul; az országos szervezet, szerző szerint, ne is legyen más, mint az egyházmegyei önkormányzati képviselőlet delegátusaiból (közvetett választás) alakuló országos autonómiai gyűlés.² Az országos szervezet megteremtése is az egyházi törvényhozás dolga; és pedig vagy az apostoli szentszék vagy ennek megbízásából a püspöki kar vagy zsinat állapítaná meg az országos szervezetet, a főkegyúrnak előzetes hozzájárulása mellett.³ Az országos törvényhozás (országgyűlés) közreműködésére csakis a főkegyúri jogok eddigi gyakorlási módjának kívánatos rendezése és az önkormányzati szervezetnek a főkegyúri jog gyakorlásába való belévonása esetére lesz, szerző szerint, valamikor esetleg szükség, de nem a merőben egyházjogi alapon megszervezett egyházi önkormányzat egyéb irányú működéséhez. Míg a főkegyúri jogoknak ez a rendezése be nem következik, addig az autonómiai szervezetnek országos törvénybe való becikkelyezésére nincsen semmi szükség.⁴

Szerző — itt azonban már valóban helyesen — úgy véli, hogy az autonómiának arra semmi jogalapja sincsen,⁵ hogy reá ruháztassanak át egész teljességükben a főkegyúri jogok és *Kérészy*-nek⁶ ad, *Túri*-val⁷ szemben igazat abban, hogy a főkegyúri jogok gyakorlása nem vonható el teljesen az országos törvényhozás és az államkormány befolyása alól.⁸

Radovics könyvének főtétele, amelyhez az egész könyv érveket kíván szolgáltatni, az, hogy a magyar kath. autonómiát nem közjogi, hanem egyházjogi alapon kell megszervezni, és hogy a megalkotandó önkormányzati szabályzatnak és önkormányzati szervezetnek nem közjogi, hanem egyházjogi jelleggel kell birnia.⁹

¹ U. o. 133—38., 200. l.

² U. o. 112., 116., 199. l.

³ U. o. 101., 180., 200. l.

⁴ U. o. 147., 170—77. l.

⁵ U. o. 167. l.

⁶ *Kérészy* Zoltán: A kath. autonómia közreműködése a főkegyúri jog gyakorlatában. (Budapest, 1912.) 33. l.

⁷ *Túri* Béla: A főkegyúri jog és az autonómia. (Budapest, 1907.) 76—77. l. — *Túri* a kormánynak az autonómiával szemben csakis az állami főfelügyelet jogát kívánja meghagyni.

⁸ *Radovics* i. m. 167—68. l.

⁹ Már *Radovics* előtt szállott síkra a kath. autonómia egyházjogi jellege mellett *Dudek* János (A kath. autonómia függő kérdései. 1912. 21—25. l.), aki itt *Kérészy* megállapításával helyezkedik szembe, mintha t. i. a kath. autonómia sem tisztán egyházjogi, sem csupán közjogi intézmény, hanem államegyházjogi intézmény volna a német jogi doktrínában használatos «Staatskirchenrecht» jelentése szerint. V. ö. *Kérészy* Z.: A kath. autonómia közreműködése a főkegyúri jogok gya-

Radovics szerint a lefolyt két autonómiai szervező kongresszus sikertelenségének oka épen abban volna, hogy téves alapon, közjogi alapon akarta a kath. autonómiát megszervezni.¹ Szerinte az egyedül helyes, az egyházi alapról a helytelen útra (közjogi alap) való áttérés 1868-ban történt, amikor a Simor hercegprimás elnöklése alatt megtartott vegyes értekezlet (82 világi katolikus előkelőségnek részvétele mellett), ahelyett, hogy a püspöki kar által elkészített és az értekezleten előterjesztett tervezetet elfogadta volna, *Deák* Ferenc indítványára (a püspöki kar hozzájárulása mellett) úgy határozott, hogy az autonómia szervezetét egy, az összes katolikusok által megválasztott kongresszus állapítsa meg.²

Radovics főtételével szemben mi *Günther* álláspontját tesszük magunkévá, indokolásával együtt.³

Álláspontunk tehát az, hogy a kath. autonómiának, mint minden más világi és egyházi autonómiának, önkormányzati jognak forrása, alapja és kiinduló pontja a magyar alkotmány. A kath. egyházat az önkormányzati jog már a Szent István-féle fent már idézett alkotmánytörvény szerint (Decr. I. libr. II. c. 2.) megillette és ma is e címen és alapon megilleti.

Hogy az egyházi autonómiák a magyar közjog talajából fakadtak szerves fejlődés útján, azt magáévá tette *Apponyi* Albert miniszter is az 1917. dec. 21-iki törvényjavaslat indokolásában.

De mi *Günther*-nél is egy lépéssel tovább megyünk a közjogi alap elismerésében.

Günther ugyanis, legalább is a II. szervező kongresszuson kifejtett álláspontja szerint, ellenezte a kongresszus által létesítendő önkormányzati szervezetnek országos törvénybe való becikkelyezését. *Günther* ezt azzal indokolta, hogy a becikkelyezés megakasztaná a kath. önkormányzatnak folytonos módosulások útján mindinkább tökéletesedő, szabad fejlődését.⁴

korlatában. 1912. 4—5. l. — *Radovics* *Dudek*-nél is radikálisabb és következetesebb a kizárólag egyházi alap és jelleg hangsúlyozásában, mert ellenzi az autonómiai kongresszusokat, mint népképviselői szervezeteket és ellenzi az önkormányzati jog becikkelyezését. Id. m. 172. l.

¹ *Radovics* i. m. 132. és k., 175. és k. l.

² *Radovics* i. m. 75—77. l. — V. ö. *Szemnecz* E.: A kath. autonómia. 1897. 51—54. l.; *Hanuy* F. i. m. 17—18. l.

³ A magyar kath. autonómia közjogi alapjára vonatkozó felfogást a II. szervező kongresszuson *Günther*-en kívül magukévá tették *Apponyi* Albert gróf és *Rakovszky* István; mindketten nagyszabású beszédeikben (1902. jan. 11. és 14.) nyomtatékkal mutattak rá arra, hogy a kath. önkormányzat «a hazai közjog talajából nőtt ki». (II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 263—66., 286., 336. l.)

⁴ II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 333—34. l. — *Günther* ez állásfoglalása annál

Günther, mint látszik, itt nem reflektált arra, a II. szervező kongresszuson (1902. jan. 24.) *Apponyi* Albert által kifejtett, most már általánosan elfogadott és az 1917. dec. 21-iki törvényjavaslatban is valóra vált felfogásra,¹ hogy az önkormányzat becikkelyezése történhetik csupán az önkormányzati jogra nézve, anélkül, hogy az egész szervezeti szabályzat becikkelyeztetnék.²

E pont az, ahol mi *Günther*-nél egy lépéssel tovább megyünk.

A kath. autonómia közjogi alapjának felismerése ugyanis egyrészt, másrészt pedig az a tény, hogy a magyar kath. egyház a maga modern feladatainak teljesítésére egyházi képviseleti alapon nyugvó önkormányzati szervezet létesítését vette célba, szükségessé teszi azt,³ hogy az új szervezet is megkapja a közjogi elismerést az

feltünőbb, mert ő ugyanabban a beszédében szépen kifejtette azt, hogy a kath. egyháznak 1867-től kezdve nem volt közjogi szervezete (ezt *Günther* a kath. egyháznak a magyar helytartótanács kebelében levő és 1867-ben megszűnt, kath. autonóm természetű «*commissio ecclesiastica*» szervezetére értette), míg a protestánsok a XVII. századtól fogva megszakítás nélkül erős közjogi szervezet birtokában állottak. — A II. szervező kongresszus 1902. jan. 23-iki ülésén mondott beszédében *Szabó* Jenő is perhorreszkálta a kath. autonómia ügyének a törvényhozás elé vitelét, mert az időt nem tartja alkalmasnak az egyházpolitikai kérdés felgombolyítására, és mert attól tartott, hogy emiatt az autonómia életbeléptetése halasztást szenvedhetne. *Szabó* Jenő szemmel láthatóan az *Apponyi* Albert vezetése alatt álló kongresszusi többség nevében beszélt, amiből az látszik, hogy a kongresszus többsége is 1902-ben még perhorreszkálta a becikkelyezést, és így megérthető az is, hogy a kongresszus a királyhoz intézett feliratában a törvénybeiktatást nem kérelmezte. Valószínű, hogy éppen ebben volt az 1902. évi elaborátum félretételének egyik oka; egy csakis főkegyúrilag jóváhagyott szervezetnek a kultuszminiszter, tekintettel az előzményekre (1870—1880-iki parlamenti viták), aligha adhatta volna át a katolikus alapok kezelését. E parlamenti viták folyamán a képviselőház négy ízben küldött ki bizottságot (1870., 1873., 1877., 1880.) a vallás- és tanulmányi alapok katolikus vagy állami jellegének megállapítása végett. Lásd e parlamenti tárgyalások rövid összefoglalását: *Hanuy* F.: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért. (Budapest, 1918.) 26—27. l. 1. j.

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 405. l.

² *Rakovszky* István az ő 1902. jan. 14-iki és 24-iki kongresszusi beszédében valószínűbbnek mondotta azt, hogy az egész szervezeti szabályzat be fog cikkelyeztetni. (U. o. 289., 394., 405. l.)

³ Közjogi felfogás nyilatkozik meg *Melichár* Kálmán munkájában (A kath. autonómia Magyarországon, 1907.). *Melichár* szerint (id. m. 240. l.) ma már vita tárgya nem lehet (még 1907-ben írta ezt!), hogy az autonómiát be kell cikkelyezni; ő az utólagos, teljes szövegű becikkelyezésére gondol, amit a fenti szövegben előadott okból (*Günther* után) éppen a helyes és következetes közjogi gondolkodásnak el kell utasítania. Felemlítést érdemel az is, hogy *Melichár* (i. m. 197—98. l.) szerint a kath. autonómiát törvénymódosítás elkerülésével kell megszervezni, miért is (sic!) a kath. önkormányzati szervezetre nem ruházható át a kath. vallás- és tanulmányi alapok kezelése. (*Melichár* általánosságban «kath. alapok és alapítványokat» említ és az államkormányzatnak ezekre való kezelési és igazgatási jogát az 1848: III. t.-c. 4. §-ából származtatja.) *Melichár* szerint továbbá ugyanabból az okból az autonómiára nem ruházható át a kir. kath. középiskolák vezetése és az azok felett való rendelkezés sem és pedig az 1883: XXX. t.-c. 71. §-a miatt. (Sic!) Pedig éppen ez a 71. §. kifeje-

országos törvénytárba való beiktatás által, épen úgy, mint megkapták azt Szent Istvántól a magyar katolikus egyház régi autonómiájának jogalanyai.

A törvénybeiktatáson itt nem az egész szervezeti szabályzat becikkelyezését kell érteni; erre szükség nincsen és ez ellen *Günther* joggal argumentált azzal, hogy az önkormányzati szabályzat jóváhagyása nem a törvényhozás, hanem a végrehajtó hatalom hatáskörébe tartozik.¹

A létesítendő új önkormányzati szervezetnek a hazai közjog épületébe való beillesztéséhez elég, ha az országos törvény vagy előzetesen felhatalmazza a főkegyúr által egybehivandó szervező kongresszust az önkormányzati jognak közjogi hatállyal bíró szervezésére, az apostoli király, főkegyúr jóváhagyási jogának kikötésével, vagy pedig, ha a kongresszus munkálatainak elkészülte után iktatja be a törvénybe csupán a szervezés tényét (nem a szabályzat szövegét!) és adja meg a közjogi hatályt a létesített új autonómiai szervezetnek.

Gróf *Apponyi* Albert miniszter az ő 1917. dec. 21-iki törvényjavaslatában az előbbi utat választotta és így, ha e javaslatból törvény lesz, ez az önkormányzat szervezésére felhatalmazó törvény jellegével fog birni.

Az *Apponyi*-féle törvényjavaslatnak fent már idézett bevezető szavai, amelyek a kath. önkormányzat jogát, az 1848: XX. t.-c. 2. §-ára való hivatkozással, iktatják törvénybe, nem jelenthetik azt, hogy a kath. egyháznak ősrégi alapokon (S. Steph. decr. I. l. II. c. 2.) nyugvó autonómiája már nem áll fenn, vagy hogy az e régi alapon autonóm jogokkal bíró egyházi hatóságok és testületek ezentúl már csak az új törvény alapján bírnának autonóm jogokkal és csak annyival, amennyi az új szervezetben nekik jogaikból meghagyatik, hanem csak azt intendálhatták, hogy a kath. egyház egész önkor-

zetten fenntartja a kir. kath. középiskolákra nézve a kath. egyház jogát és így impliciten csakis átmenetileg adott a miniszternek rendelkezési és közvetlen vezetési jogot a középiskolák felett. (V. ö. *Hanuy*: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért, 29. l.) Más oldalról *Melichár* helyesen ítéli meg az autonómia közjogi természetét, ellentétben az egyoldalúan egyházjogi felfogással, nevezetesen *Aschenbrier*-rel, aki szerint az egyházmegyei autonómia az egyházmegyei zsinatnak világi tagokkal való kibővítésével volna megvalósítandó. (V. ö. *Aschenbrier* A.: A kath. egyház autonómiájáról Magyarországon. 1893. 125. l.) Ennek kapcsán még felemlítjük, hogy *Radovics* (fentid. m. 140–41. l.), az egyházjogi felfogás újabb képviselője, az egyházmegyei zsinat és az egyházmegyei autonómia közt inkább érzelmi, nem szerves kapcsolatot kontemplál. Az autonómia közjogi (vagy egyházjogi) jellegéről alább még külön is lesz szó.

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója, I. 333. l.

mányzatát, összefoglalva annak régi és új elemeit, jogalanyait, újból törvénybe iktassák. A magyar «Corpus Juris»-ban sok példát találunk a becikkelyezésnek ily megismétléseire, elég utalni e tekintetben az 1608: I. és az 1647: V. t.-cikkre.

Hogy a kath. egyház ősi autonómiáját a lex-Apponyi érinteni nem kívánja, azt kétségtelenné teszi az, hogy a törvény sehol sem említi fel a kath. egyházi jogoknak a régi törvényes jogalanyokról a létesítendő új önkormányzati szervezetre való átruházását, már pedig erre kifejezetten szükség volna akkor, ha a törvény ezt az átruházást számba vette volna, csak úgy, amint felemlíti az 1883: XXX. t.-cikket, amikor (4. §.) a létesítendő kath. önkormányzatra ruházta át azt az autonóm felekezetek hatóságait megillető hatáskört a kath. középiskolák felett, amelyet ezeknél eddig (pedig itt csak ideiglenesen!) állami iskolai hatóságok töltöttek be.

Felemlítendőnek tartjuk azt a megfigyelésünket, hogy a kath. önkormányzat országos törvénybe való iktatásának jelentősége és szükségessége sem az I., sem a II. szervező kongresszus idejében nem talált általános elismerésre.

Az 1870—1-ik évi I. szervező kongresszus többsége a kongresszus által hozott szervezetnek (értsd: szervezeti szabályzatnak) «törvényes szentesítését» szükségesnek vélte és ezt az 1871. márc. 29-iki ülésében elfogadott határozati javaslatban kifejezésre is juttatta.¹

Az 1897—1902. évi II. szervező kongresszuson, mint láttuk, szórványosan kifejezésre jutott ugyan a törvénybeiktatás szükségessége, de a kongresszus által 1902. márc. 10-én elfogadott felirat csak a szervezeti javaslatnak a király által való jóváhagyását kérte, a törvénybeiktatást azonban nem említi.²

Az 1897—1902. évi II. szervező kongresszusnak ez a felfogása az autonómia egyházjogi felfogásának előtérbe nyomulását jelentette az 1870/71. évi I. kongresszus közjogi álláspontjával szemben. Mintha csak a II. kongresszus az I. kongresszussal szemben tanúsított kifogástalan hithűségének akart volna azzal is kifejezést adni, hogy az autonómiát nem közjogi, hanem kizárólag egyházjogi alapon kívánta felépíteni és nem vette észre, hogy ez a kérdés nem a hithűség dolga, hanem a jogtörténeti fejlődés és homogén jogalkotás kérdése, de még az autonómia életképességének kérdése is, mert közjogi hatállyal nem bíró autonómiának a kath. egyház hasznát nem is vehetné.

¹ I. Szerv. Kongr. Naplója (Hit. kiad. 1871.) I. k. 364., II. k. 122. l.

² II. Szerv. Kongr. Naplója (Hit. kiad. 1902.) I. k. 749. l.

Érdekes az a megfigyelés, hogy az I. szervező kongresszus idejében és az azt közvetlenül követő években a közjogi álláspontot az autonómia szervezése kérdésében a legkövetkezetesebben a parlamenti egyházellenes kirohanásai miatt egyébként példaképül oda nem állítható *Ghyczy* Kálmán képviselte a kongresszuson kívül, a képviselőházban,¹ követelve az autonómia becikkelyezését; míg vele szemben báró *Eötvös* József és *Pauler* Tivadar kultuszminiszterek csak arra az esetre jelentették ki szükségesnek a törvénybeiktatást, ha a létesítendő önkormányzati szervezet és a reáruházandó hatáskör megvalósítása a fennálló törvényekbe vagy a törvényes joggyakorlatba ütköznék.²

Tizennyolc évvel később, gróf *Csáky* Albin kultuszminiszter (1889. máj. 20-án a képviselőházban) már azt az álláspontot foglalta el, hogy a kath. autonómia a törvényhozás és a kormány hozzájárulása nélkül nem létesíthető.³

Ez a felfogás a II. szervező kongresszus idejében egyházi körökben még nem tudott uralomra jutni; azóta azonban uralkodóvá lett, míg ma a kizárólagos egyházjogi álláspont már csak szórványosan van képviselve.

A kath. autonómia közjogi alapjának felismerése után mi a kath. önkormányzati jognak és szervezetnek törvénybeiktatásában a jogtörténeti fejlődés kontinuitását látjuk kifejezve, de a törvénybeiktatásban ezenkívül a kath. autonómia sérthetlenségét biztosító intézkedést is találunk. A magyar alkotmány lesz mintegy palládiumává most szervezendő autonómiánknak is, mihelyt ezt beleillesztik a magyar alkotmány sziklafalába. Ezáltal a kath. autonómia új szervezete szerves kapcsolatba jut egyházunk ősi autonómiájával és a többi egyházak és vallások autonómiáival, mint a vallási és egyházi magyar közszabadságnak egy újabb páncéltornya és viszont a magyar alkotmánynak is újabb biztosítója.

E pont alatt előadott fejtegetéseink összefoglalásaképen tehát megállapíthatjuk, hogy a magyar kath. autonómiának forrása, alapja és kiinduló pontja a magyar közjog és alkotmány és nem az egyházjog és a kath. egyház alkotmánya.

¹ *Linder* Gy.: A magyar egyházpolitika. (1894.) I. k. 601—24. l. — *Ghyczy* az ő nagy költségvetési beszédét a képviselőházban 1870. febr. 16-án, tehát az I. szervező kongresszus megnyitása előtt 8 hónappal tartotta.

² *Linder* Gy. i. m. I. k. 633—34., 851. l. — Báró *Eötvös* József csak a kath. vallás- és tanulmányi alapoknak a kath. autonómia kezeire való átadásához tartotta szükségesnek az autonómia törvénybeiktatását. (1870. febr. 16-iki válasz *Ghyczy* beszédére.)

³ *Melichár* i. m. 240. l.

Más szavakkal ez így is formulázható: A magyar kath. egyház, amikor autonómiára törekszik, nem az egyetemes kath. egyházzal szemben kíván szabadságot és az egyetemes egyházjoggal szemben külön jogot és kiváltságot biztosítani magának, hanem szabadságot és külön jogot kíván elnyerni a világi vonatkozású és így az állam befolyása alatt is álló egyházi ügyek elintézésénél, az államtól és az állam közjogától és közigazgatási jogától.

A magyar kath. egyház nem akarja bevárni, hogy ezeket az ügyeket az állami törvényhozás teljesen egyoldalúan, imperative rendelkező állami törvénnyel rendezze, amint azt az ausztriai törvényhozás tette 1874-ben, amikor a kath. egyház összes külső jogviszonyait külön állami törvényben szabályozta,¹ vagy amint a bajor törvényhozás tette 1912-ben, amikor az egyházközségek egyházi hatáskörét külön törvényben kodifikálta.²

B/ Az előző pontban tárgyalt problémával szoros összefüggésben áll egy másik, szintén épen olyan fontos probléma: milyen a kath. önkormányzati jognak természete, jellege? In concreto szólva: e jognak állami közjogi avagy egyházjogi természete, jellege van-e?

Mivel az önkormányzati jognak jogalapja és forrása, mint láttuk, a magyar közjog, és a kath. egyháznak az önkormányzati jogot a magyar állami törvényhozástól kell becikkelyezés útján elnyernie, hogy az állami kormányhatalommal szemben bizonyos szabadságra és önálló hatáskörre szert tegyen, világos, hogy az önkormányzati jognak, mint a kath. egyház alanyi jogának, szabadságának természete, jellege is más, mint magyar közjogi nem is lehet.

Egyházjogi semmi esetre sem lehet, mert az autonómiának nem az a rendeltetése és nem is lehet sohasem az a rendeltetése, hogy a magyar kath. egyháznak az egyházkormányzattal szemben adjon nagyobb szabadságot, önállóságot (*αὐτονομία*).

Sokkal nehezebb probléma azonban az, hogy milyen a természete és jellege (közjogi avagy egyházjogi-e?) a tárgyi értelemben vett önkormányzati jognak, vagyis az autonómiai szervező kongresszus által megalkotandó autonómiai szervezetnek (szervek, hatáskör, eljárás).

¹ Gesetz vom 7. Mai 1874.: «Über die äusseren Rechtsverhältnisse der kath. Kirche». V. ö. J. Haring: Grundzüge d. kath. K. R., II. kiad. 61. l.; R. Scherer: Handbuch d. K. R., I. 105.

² «Bayerische Kirchengemeindeordnung» vom 24. Sept. 1912., erlassen im Wege der staatlichen Gesetzgebung: Archiv für kath. Kirchenrecht, 93. kö 205. és k. l.

A fent elfoglalt közjogi álláspont ez újabb probléma megoldásánál is következetesen a közjogi természet és jelleg megállapítását követeli.

Erről az álláspontról tehát a létesítendő autonómiai szervezet a magyar katolikus egyháznak nem újabb egyházzogi (kánoni), hanem magyar közjogi szervezete lesz. Más szóval: a létesítendő önkormányzati közegek, szervek elsődlegesen nem egyházkormányzati és egyházi belső közigazgatási szervek lesznek, hanem az államhatalom autonóm, bizalmi szervei, némileg úgy, mint a törvényhatóságok, de míg ezek a városi és a vármegyei élet terén, addig az egyházi autonóm szervezetek a világi vonatkozással bíró egyházi élet (egyházvagyon és iskola) terén.

Az autonómia törvénybeiktatásával épen ezért a magyar kath. egyház bizonyos tekintetben az eddiginél nagyobb, szélesebb mértékben jut kapcsolatba az állami kormányzattal. De e kapcsolat nem a középkori «*Dei gratia*» királyság és a későbbi államegyház (jozefinizmus) közvetlen kapcsolata lesz, hanem közvetett kapcsolat, amelynél a magyar kath. egyház hozzájárulásával létesített szervek és közegek, a kath. egyház jog szellemében és a hierarchia ellenőrzése mellett, autonómice fogják intézni a világi vonatkozású ügyeket, amelyeket az állam, ahol autonómia nincsen, sok esetben egyoldalúlag, csakis állami törvényhozás útján, az egyház jog nem teljes méltánylásával, szokott szabályozni és az ily törvényben megjelölt közegek útján, az egyházi hierarchia mellőzésével, intézni.

Elég e tekintetben utalni Ausztriára, ahol 1874. évben külön állami törvényben, tehát teljesen egyoldalúlag, szabályozták részletesen a kath. egyháznak összes külső jogviszonyait, amelyekre nézve a konkordátum 1870. évi felmondása óta valóságos *ex-lex* állapot állott fenn;¹ továbbá Bajorországra, ahol az 1912. évben kodifikálták részletesen külön állami törvényben az egyházközségek egyházi jogkörét.²

Az autonóm szervezetekben tehát a kath. egyház közjogi jellegű gyülekezeteket és testületeket kap a külső vonatkozású egyházi ügyek közjogi hatályú elintézésére, olyan módon, amiként a felekezeti népiskolai ügyek vezetésére az 1876: XXVIII. törvénycikk (9. §.) — a községi iskolák «községi iskolaszékein» kívül — meg-

¹ Gesetz vom 7. Mai 1874.: «Über die äusseren Rechtsverhältnisse der kath. Kirche». V. ö. J. *Haring*: Grundzüge d. kath. K. R., II. kiad. 61. l.; R. *Scherer*: Handbuch d. K. R., I. 105.

² «Bayerische Kirchengemeindeordnung» (Gesetz v. 24. Sept. 1912.). V. ö. *Archiv für kath. K. R.* 93. köt. 205. l.

szervezte a felekezeti iskolaszékeket, kath. iskolákhoz tehát a kath. iskolaszékeket, bár azok részletes megszervezését az egyes felekezetekre hagyta, amit a katolikus iskolaszékekre nézve a püspöki kar az 1876. évben kibocsátott «Rendszabályok»-ban teljesített. (Ezek helyébe léptek a most érvényben levő 1911. évi «Rendszabályok».)

De helytelen volna az olyan megállapítás, hogy a létesítendő autonóm szervezetnek csakis magyar közjogi természete és jellege lesz és hogy semmiképen nem fog egyházi jelentőséggel, természettel és jelleggel birni.

A közös ügyek (res mixtae) természete azt hozza magával, hogy ezek úgy az állam, mint az egyház érdekkörébe és illetékessége alá tartoznak. Az autonómiai szervek hatáskörébe pedig épen ilyen közös ügyek, az egyház világi vonatkozású ügyei (túlnyomóan, csaknem kizárólag egyházvagyonai és iskolaügyek) tartoznak.

A dolog természete hozza tehát azt magával, hogy a közjogi alapon létesített, az államhatalom által közjogi hatályú intézkedési joggal felruházott autonóm szervekre az egyház a közös ügyeknek kizárólag az egyház illetékessége alá tartozó vagy legalább is eddigelé tényleg az egyház által elintézett egyes jogviszonyait is reá fogja bízni. E megbízás folytán az autonóm szervek hatáskörébe a közös ügyek körül az eddig az államot megillető avagy csak tényleg általa gondozott feladatok mellett az egyházat megillető vagy eddig általa gondozott feladatok és jogviszonyok is fognak tartozni.

Ez egyházi mandátum folytán a közjogi természetű és jellegű autonóm szervek belső egyházi jelentőségre is fognak szert tenni, sőt, előreláthatólag, rövid időn belül szoros egységbe fognak olvadni a magyar kath. egyház egyetemes jellegű (kánoni) vagy régebbi eredetű partikuláris jellegű szervezetével és így mint partikuláris szokásjogon és gyakorlaton alapuló egyházi szervek a közjogi természet és jelleg mellett egyházjogi természetet és jelleget is fognak magukra öltetni.

Ezt az egyházjogi természetet és jelleget partikuláris szokásjogból lehet csak a jövőben leszármaztatni, azért, mert az autonómiai szervezetet kodifikáló végleges autonómiai szervezeti szabályzat nem lesz tételes egyházi törvény, hanem csak a becikkelyező törvényben kapott mandátum alapján az autonómiai szervező kongresszus által hozott szabályrendelet; viszont maga a szervező kongresszus sem tekinthető most sem (az 1869. okt. 25-én a király által jóváhagyott kongresszusi szervezet)¹ és nem lesz a jövőben

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója, II. 137—46. l.

sem, mikor már az országos kath. gyűlés, mint évenként ülésező és jogszabályalkotó joggal felruházott gyülekezet, fog szerepelni,¹ egyházi törvényhozó testületnek, zsinatnak tekinthető, hanem közjogi természetű és hatályú jogszabályalkotásra felhatalmazott, autonómiai szabályrendeletalkotási joggal felruházott közjogi testületnek, autonóm gyülekezetnek.

És még abban az esetben sem, ha a magyar püspöki kar tagjai, ami kétségtelen, a végleges autonómiai szervezeti szabályzatot egyházmegyéikben ki is fogják hirdetni és hatályba léptetni, ez az aktus sem fogja azt jelenteni, hogy a püspökök belső egyházjogi törvénnyé avatják az autonómiai szabályrendeletet, hanem csak azt, hogy ők a szabályzatot, mint a becikkelyező törvényben mandátummal felruházott szervező kongresszus által jogszerűen hozott és a katolikusokat közjogi erővel kötelező szabályzatot, a maguk egyházmegyéjük hiveinél, a kapott felszólításhoz képest, hatályba léptetik.

Az autonómia közjogi természetének és jellegének ily hajszálíg pontos megállapítása mellett egyszerre elvesztik az élüket azok az ellenvetések, amelyeket az egyházjogi álláspont hívei szoktak az autonómia szervezésének eddig követett útja és tervbevett módzatai ellen felhozni, nevezetesen, hogy a nálunk tervbevett autonómia ellenkezik az egyház isteni jogi alkotmányával, továbbá, hogy az egyházi hierarchiának egyházkormányzati és törvényhozási jogát megcsorbitja, a papságot a világiakkal szemben függő viszonyba hozza stb.

Ezek az ellenvetések alaptalanok azért, mert az autonómia mellett is sértetlenül fennmarad az egyház *istenti jogi alkotmánya*. Csakis az a változás áll be, hogy emellett az isteni jogi eredetű, de egyetemes egyházi törvényekkel tovább kiépített alkotmány mellett, a magyar kath. egyháznak partikuláris szervezetek is állanak majd szolgálatára és ezek sorában, de elsődlegesen csakis állami közjogi eredettel és hatállyal, az újabb, a kongresszus által szervezett autonóm szervek és közegek.

A hierarchia egyháztanítói, liturgiai és egyházkormányzati hatalma megmarad, csakis a világi vonatkozású ügyek elintézésénél kap a magyar kath. egyház újszerű, közjogi jellegű szerveket; a hierarchia dolga leszen csakis olyan szervezetet elfogadni és a kongresszust oly szabályzat hozására reábirni, vagy a főkegyurat csakis olyannak jóváhagyására felkérni, amely nem ellenkezik a hierarchia átruházhatatlan hatáskörének lényegével.

¹ II. szerv. kongr. által elfogadott szervezeti szabályzat 73–94., 146–58. §§. (U. o. 251–54., 260. l.)

Az *egyházi törvényhozási jog* továbbra is a püspököknél (saját egyházmegyéik területére), illetőleg a püspökök zsinatainál (az érseki tartomány területére a tartományi, az egész ország területére a nemzeti zsinatnál) marad. Csakis felesleges lesz már partikuláris jelentőségű és világi vonatkozású ügyeket e zsinatokon vagy pedig püspöki rendeletekkel, tehát belső egyházi törvényhozás útján, rendezni azért, mert ezeket a püspökök hozzájárulásával, közjogi hatállyal, már az autonómiai szervező kongresszus vagy a későbbi országos kath. gyűlés rendezte.

A papság helyzete és kiváltságos állása is megmarad, csakis egyes világi vonatkozású ügyeknek közjogi jellegű testületekben közjogi hatállyal való elintézésénél fognak a papság tagjai a világiakkal egyenlősített, de a püspökök joghatóságának kellő érvényesülése mellett.

Nem vethető e közjogias felfogás ellen az, hogy a magyarországi protestánsok az autonómia szervezetét valóságos egyházszervezetnek tekintik és másféle, külön belső egyházi szervezettel nem is bírnak, mert az autonómiai szervezeti szabályzat az ő egyetlen és kizárólagos szervezeti jogforrásuk.

Ez valóban így van a protestánsoknál. A magyar protestáns egyházak ugyanis a «*ius reformandi*» alapján zsinatukon teljes szabadsággal összeolvaszthatták a protestáns zsinati és egyházkerületi (superintendentialis) szervezetet a modern autonómiai szervezettel, annyiival is inkább, mert a protestáns egyházszervezet a reformátusoknál kezdettől fogva, a lutheránusoknál csak a XIX. század óta úgyis az egyházközségen épül fel (*systema collegiale*).¹

A katolikus egyház azonban ezt nem teheti. A kath. egyháznak egyetemes, az egész világra kiterjeszkedő, isteni jogi eredetű és a hierarchikus elven felépülő alkotmánya van. Ez a hierarchikus egyházalkotmány nem cserélhető ki Magyarországra nézve egyházközségi jogon sarkalló, demokratikus egyházalkotmánnyal. A kath. autonómia tehát csak mint partikuláris és részleges, pontosan meghatározott célok (világi vonatkozású ügyek) szolgálatában álló, elsődlegesen közjogi jellegű szervezet valósítható meg.

Az egyházi álláspont hívei ezzel szemben arra hivatkoznak, hogy épen ezért kell tisztán egyházi alapon, a kath. püspökök nemzeti zsinatán egyházi törvényhozás útján létesíteni a szükséges egy-

¹ Lásd a protestáns egyházszervezeti rendszerek változásának áttekinthető ismertetését: Hanuy F.: Új vatikáni törvénytáblák. (Szent-István-Akadémia Értesítője, III. évf. 2. sz.) 73–74. l.

házközségi, egyházmegyei és országos autonóm szerveket és csak utólagosan megszerezni a közjogi hatályt és az országos törvénytarba való becikkelyezést.¹

Ez az út valóban nyitva állott 1868-ig a magyar püspöki kar előtt és ha a püspökök arra léptek volna 1868-ban vagy még azelőtt, akkor az autonómia talán egyházzjogi alapon is megvalósítható lett volna.

A magyar püspöki kar az 1848. évben valóban így is gondolta a dolgot; akkor a püspökök az autonómia szervezésének munkáját maguknak kívánták fenntartani és nem kongresszusra bízni.² Sőt Eötvös József báró még 1867. júl. 20-iki levelében is úgy tervezte az autonómiát, hogy a magyar püspöki kar lesz hivatva megalkotni az autonómiai szervezeti szabályzatot.³

De már 1868-ban a magyar püspökök is hozzájárultak Deák Ferenc abbeli javaslatához, hogy az autonómia szervezetét nem a püspöki kar, hanem az összes katolikusok által megválasztandó és így őket képviselő kongresszus állapítsa meg.⁴

A magyar püspöki kar tehát 1868-ban a közjogi szervezést választotta az egyházzjogi helyett.

Hogy elvileg a helyesebbik út volt-e ez, arról szabad a vita. Az elvi erősség feltétlenül az egyházzjogi szervezés serpenyőjébe esik.

Más kérdés azonban a gyakorlati probléma: tényleg meg lehetett volna-e 1868-ban valóban valósítani az autonómiát egyházzjogi alapon való kiindulással? és ha igen, még nagyobb kérdés az: megkapta volna-e az így szervezett autonómia a pápai jóváhagyást (egyházi zsinaton ugyanis ilyen országos szervezetet, amely a világiakat is belévonja, pápai jóváhagyás nélkül úgy sem lehetne létesíteni)? és elnyerte volna-e az országgyűlés becikkelyezését és vele a közjogi hatályt és a katolikus alapok kezelését, a fő- és középiskolák igazgatását?

Az 1868. évi magyar püspöki kar, úgylátszik, az életképes autonómiát nem egyházzjogi, hanem közjogi kezdéssel remélte biztosabban és teljesebben elérni.

Az egyházzjogi autonómiaszervezés esélyeinek tényezői 1868 óta nem lettek kedvezőbbek, dacára annak, hogy az 1897—1902. évi II. szervező kongresszuson, mint fentebb (az A/ pont végén) láttuk,

¹ Lásd fent az A/ pontban.

² Emlékirat. (Az 1847—48-iki országgyűlés alatt Pozsonyban tartott püspöki tanácskozmányokról.) Pesten, 1848. 63—66. l.

³ A főmélt. Hercegprimásnak három irata. (Pest, 1867.) 46. l.

⁴ Hanuy F.: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért. (Budapest, 1918.) 17—18. l.

az autonómia egyházi szervezésének felfogása került előtérbe olyannyira, hogy a kongresszus többsége az autonómiai szervező kongresszus által hozott szervezeti szabályzatnak becikkelyezését szükségesnek nem tartotta, hanem elégségesnek vélte a király által történendő jóváhagyást. A II. szervező kongresszus, úgy látszik, önmagát valóságos egyházi törvényhozó testületnek tekintette, amelynek jogalkotó, kodifikáló munkája csakis egy belső egyházi tényező, a főkegyúr jóváhagyására, szentesítésére szorul.

Itt azonban szemellátható, hogy épen az egyházi felfogás mellett, mily hamis felfogások csúszhatnak belé az autonómiai tényezők meghatározásába,¹ mint például: A szervező kongresszus egyházi törvényhozó testület. (Pedig nem az! Csak a katolikus egyházi és világi elemek «ad hoc» képviselte!) A szervezeti szabályzat valóságos egyházi törvény. (Pedig nem az! Csak közjogi jellegű szabályrendelet!) A főkegyúr Magyarországra nézve a legfőbb egyházi törvényhozó és törvényt szentesítő. (Pedig nem az! Csak a katolikus «ad hoc» képviselő által hozott szabályzat közjogi erejű jóváhagyására a szentesítő törvényben megjelölt alkotmányos tényező!) És ezek a hamis felfogások meglehetősen általánosak.

E bábeli fogalom- és nyelvezavarból csakis a közjogi felfogás vezetheti ki a magyar közvéleményt és irodalmat.

Szinte jóleső fényt és világosságot áraszt a fogalmak és fogalommeghatározások e tömkelegébe a lex-Apponyi 1. és 2. §-a:

«A kath. önkormányzat az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ának elvi kijelentése alapján jelen törvényben becikkelyeztetik a következőkben:

1. §. A magyarországi kath. egyház önkormányzati jogánál fogva a főkegyúri intézmény és az állami jogok sérelme nélkül maga intézkedik a szervezetével és alkotmányával megegyező módon egyházi, vagyoni és iskolai ügyeiben, az alapítók szándékai szerint rendelkezik az összes egyházi, oktatási, nevelési, jótékonyági célokra szolgáló alapjaival és alapítványaival; elemi, közép és — királyi jóváhagyással — főiskolákat állíthat, szükségleteinek fedezésére vagyont gyűjthet, igénybe veheti hiveinek — teherviselési képességük arányában — anyagi hozzájárulását, e célból egyházi adót és egyéb szolgáltatásokat vethet ki, melyek közigazgatási úton érvényesíthetők.»

¹ Ez a megállapítás nem vonatkozik Radovics-ra, aki az egyházi álláspontot a maga teljes tisztaságában és következetességében vallja, úgyannyira, hogy feleslegeseknek, sőt károsaknak tartja, mint láttuk, a szervező kongresszusokat is. Id. m. 75—77. l.

«2. §. Az önkormányzati jog gyakorlása céljából Ő Felsége az apostoli király, mint főkegyúr, felhívása alapján, egyházi és világi férfiak bevonásával és azok közreműködésén nyugvó önkormányzati szervezet létesítendő. Az önkormányzati szervezet részletes szabályait az egyházi főhatóságok hozzájárulásával és Ő Felsége az apostoli király jóváhagyásával az Ő Felsége által egybehivatott szervező gyűlés állapítja meg, a főkegyúri jog és a kath. egyház hierarchikus szervezetének szem előtt tartása mellett és a fennálló törvények, különösen pedig a jelen törvény korlátai közt.»

«A szervezeti szabályzat állapítja meg az önkormányzati hatáskörhöz tartozó azon ügyeket, amelyek Ő Felsége legmagasabb hozzájárulásának tartatnak fenn. Ezekben az ügyekben az önkormányzat illetékes szerve tartozik Ő Felsége döntését a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján kieszközölni.»¹

E törvényjavaslatszöveg teljesen a közjogi felfogás alapján cikkelyezi be a kath. autonómiát. E szöveg a főkegyurat bizza meg az autonómiai szervező kongresszussal és az általa hozandó szabályzattal szemben a végrehajtó hatalom gyakorlatával. A király, mint főkegyúr, nem belső egyházjogi hatalmat gyakorol, amikor a szervező kongresszust összehívja, az ezáltal hozott szervezeti szabályzatot jóváhagyja és a szabályzatban a neki fenntartott főbb ügyekben hozzájárulását, a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján, megadja, hanem közjogi hatalmat gyakorol és fog gyakorolni, az állami végrehajtó hatalmat, még a kongresszusi szervezeti szabályzat jóváhagyása alkalmával is, mert e szabályzat nem állami törvény, hanem autonóm szabályrendelet lesz, amelynek hozása és jóváhagyása nem a törvényhozás és törvényszentés körébe, hanem a végrehajtó hatalom körébe tartozik.

Nagy előnye és méltó büszkesége a magyar kath. egyháznak, hogy az egyházi ügyekben történő közjogi természetű jogszabálykibocsátás joga és végrehajtó hatalom ősi jogcímen nem a kizárólagosan laikus jelleggel bíró államkormányzatnak, hanem az egyúttal egyházi jelleggel és méltósággal is bíró apostoli király, főkegyúr kezébe van letéve, ami sokban enyhíti a gyakorlatban a fenti fejtegetéseinkkel beigazolni kívánt tételünket, hogy az önkormányzati jognak forrása és természete közjogi, nem egyházjogi.

C/ Kíváncos volna, ha a hazai katolikus közvélemény az autonómia közjogi felfogását tenné magáévá.

Ennek valószínűleg igen üdvös hatása volna annak a félre-

¹ Hanuy F. : id. m. 88—89. l.

értésnek és idegenkedésnek eloszlatására is, amellyel a *görög-katholikus románoknak* a latin és a görög-katholikus egyházakkal közös autonómia iránt viseltetnek.¹

Az autonómia közjogi felfogása mellett ugyanis eloszthatók volnának a görög-katholikus románok részéről a latin katolikussokkal közös autonómia szervezése ellen és külön görög-kath. román autonómia mellett a multban felhozott érvelések, nevezetesen az, hogy a görög-kath. román egyháztartomány «az esztergomi primási széktől független nemzeti egyházat képez, mely saját belügyeit vezetni és rendezni egyedül maga, mások befolyása és beavatkozása nélkül van hivatva és jogosítva».²

A görög-katholikus románoknak ez a követelése kétségtelenül abból a feltevésből indul ki, mintha az autonómiai szervező kongresszus és a későbbi állandó országos katolikus gyűlések «vegyes, egyházi és világi elemekből álló zsinatok» volnának,³ amelyeknek elnöke a primás levén, az állhatna elő, hogy a IX. Pius pápa által az 1853. évben alapított («Ecclesiam Christi» 1853. nov. 26-iki bulla) és az esztergomi érseknek érseki és minden másféle joghatósága alól felmentett és az 1868: XXXIX. t.-cikkben törvénybe iktatott gyulafehérvári görög-katholikus román egyháztartomány ismét Magyarország hercegprimásának primási joghatósága alá kerülne, és így ez az egyháztartomány, mint független «nemzeti» egyház, a maga függetlenségét elveszítené.

De, mint láttuk, az egyedül helyesnek beigazolt közjogi felfogás mellett az autonómiai szervező kongresszus és a későbbi országos katolikus gyűlések is, nem lesznek zsinatok, nem lesznek kánoni gyülekezetek, hanem az egész magyar katolicizmusnak közjogi természetű, egészen szoros hatáskörben, kizárólag világi vonatkozású ügyek körül mozgó képviselői, amelyek mellett az egyes egyháztartományok és egyházmegyék jogi helyzete,* azoknak tételes vagy szerzett jogai és jogviszonyai érintetlenül maradnak.

¹ A görög-katholikus románoknak az 1870–71-iki, majd az 1897–1902. évi kongresszus idejében a latinokkal közös autonómia ellen való állásfoglalását lásd: Gyárfás E.: A román görög-katholikusok autonómiája. (Budapest, 1905.) 35–45. l.; Hanuy F.: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért. (Budapest, 1918.) 20–22., 33. l. — A görög-katholikus *rulhének* részéről csak az 1870–71. évi kongresszus idejében jelentkezett némi idegenkedés. Lásd: Hanuy F.: id. m. 20. l.

² I. Szerv. Kongr. Naplója, II. köt. 68. l. — Az idézett szövegrész abból a «Nyilatkozata»-ból van idézve, amelyet Papffy Jusztin g. sz. papi képviselő, Romanu József és Vulcanu József nagyvárad g. sz. világi képviselők intéztek 1870. nov. 3-án az I. szervező kongresszushoz. A görög-kath. románoknak későbbi, nevezetesen 1897. jún. 29-iki tiltakozásai is lényegükben ebben sarkallanak.

³ Gyárfás i. m. 42–43. l.

A hercegprimás a kongresszuson vagy a későbbi országos kath. gyűlésen, vagy az igazgatótanács ülésein, a görög-katholikus románok és az ő ügyeik felett is, nem az ő primatialis egyházi joghatóságát, hanem egy közjogi forrás alapján, a becikkelyező törvényen és a király-főkegyúr jóváhagyásán nyugvó szervezeti szabályzat alapján, birt elnöki jogát fogja gyakorolni.

Hogy mi van abban perhorreskálni való, hogy a görög-katholikus román püspökök és autonómiai képviselők a magyar hercegprimás elnöklete alatt tanácskozzanak és világi vonatkozású némely ügyeik az ő elnöklete alatt álló autonóm testületek által intéztesse-nek el közjogi, nem egyházi jogi hatállyal, azt belátni nem tudjuk. Hiszen a görög-katholikus román metropolita és a püspökök részt vesznek a hercegprimás elnöklete alatt álló püspöki konferenciákon is anélkül, hogy az ezeken az egyházi jellegű közös tanácskozmányokon való részvételükből az ő metropoliájuk egyházi különállására nézve bármiféle joghátrányt szenvedtek volna.

Ugyanilyen féltékenységgel a románoknak, a görög-keletieknek is — kiknek már megvan (1868: IX. t.-c.) az ő külön «nemzeti» autonómiájuk¹ — távol kellene maradniok az országgyűlésről és a törvényhatóságok gyűléseiről is, mert az ezekben való részvételük az ő «nemzeti» különállásukat veszélyeztethetné. Szerencse, hogy ilyen túlzásokba román honfitársaink nem estek, belátva, hogy csak a latin nyelvek «nemzet» szavának kettős jelentése juttathatná őket ellentétbe a magyar nemzettel, amelynek az 1868: LIV. t.-c. bevezető soraiban adott meghatározása szerint² mindenesetre ők is és a haza minden más «nemzetisége» a magyar nemzet tagjainak tudják magukat.

A közjogi felfogás alapulvetése mellett a görög-katholikus románoknak az országos (nem magyar nemzeti!) katolikus autonómia keretében való elhelyezkedése nem érintené a görög-katholikus román metropolia egyházi különállását és függetlenségét, sem a görög-katholikus román egyház ritusát és belső egyházfegyelmét és szervezetét, legkevésbé pedig a görög-kath. románoknak a róm. kath. egyházzal kötött, az 1697. évi gyulafehérvári zsinaton elfoga-

¹ Az 1868: IX. t.-c. csak a kongresszusokat nevezi (5., 6. §§.) görög-keleti szerb, illetőleg: görög-keleti román «nemzeti» kongresszusoknak, az önkormányzatnak vagy e két egyháznak sehol sem adja a «nemzeti egyház» nevet.

² «Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja» stb. (Id. t.-c.)

dott és az 1698. okt. 8-iki Diploma Leopoldianum¹ által megerősített «Unio»-t, sőt épen a róm. kath. egyház latin és görög-kath. ritusú ruthén katolikusaival megteremtendő közjogi jellegű kapcsolat az unio eszméjét és szellemét szolgálná és, a «nemzeti» egyházakká szétforgácsolódó szakadárokkal (schismaticus) szemben, a ritusok és önálló metropoliák mellett is egységes «katholikus» egyház egységének volna, bár közjogi jellegű országos gyülekezetekben és országos autonómiai tevékenységben, ékesen szóló dokumentálása.

Az egyházközségi és egyházmegyei autonóm életben úgy sem volnának együtt a latin szertartásúakkal a görög-kath. románok, az orsz. autonómiában való elhelyezkedés után sem.

Sőt tekintettel a már az 1870/71. évi kongresszus által (1871. márc. 30.) tett² ily tartalmú kijelentésre, de arra is, hogy a görög-kath. román metropolia tekintélyes részében külön egyházi viszonyokkal és ősi autonóm jogokkal bíró Erdély területén van, nincs különösebb akadályja annak, hogy az erdélyi róm. kath. státus analógiájára, az egész gyulafehérvári görög-katholikus román metropoliának bizonyos különállás biztosíttassék az országos autonómia keretén belül, az autonómiai helyi (nem országos) szervezetek tekintetében, esetleg olyformán, hogy erre a metropoliára és az alája tartozó görög-kath. román püspökségekre nézve csakis az autonómia országos szervei (orsz. kath. gyűlés és igazgatótanács) legyenek a latin és a ruthén szertartásúakkal együtt birt közös szervek; míg helyi szervezeteket, egyházközségi és egyházmegyei szervezeteket és, ha a görög-kath. románok kívánják, egy különleges (a latinokra és ruthénekre nézve tervbe nem vett) érsektartományi autonóm szervezetet is, ők maguk állapíthassanak meg zsinatilag és terjeszthessenek az országos autonómiai kongresszus elé tudomás- és az országos autonómiai szervezethez, annak kiegészítőrésze képen, való csatolás céljából.

III.

A kath. önkormányzati jog tartalma.

A kath. önkormányzati jog lényege körül fennálló fontos problémák közül vegyük most vizsgálat alá azt, hogy mi a kath. önkormányzati jognak tartalma? vagy más szavakkal: mi tartozik a kath. önkormányzat hatáskörébe?

¹ Gyárfas i. m. 21—22. l.

² I. Szerv. Kongr. Naplója, II. k. 122. l.

Mindenekelőtt kétségtelen az, hogy az ősi magyar alkotmány alapján autonóm jogokkal bíró kath. egyházi jogalanyok hatásköre tekintetében semmiféle probléma nincsen. A magyarországi püspökök, káptalanok, monostorok, javadalmasok, kegyurak stb. az önkormányzati jog új szervezése után, hacsak kánoni tekintély és országos törvény kifejezetten nem tesz majd eziránt változtatást, eddigi autonóm jogaik birtokában továbbra is megmaradnak. Őreájuk nézve a kath. önkormányzat új szervezése nem hatáskörcserét, hanem csak a birt hatáskör újabb biztosítékát jelentheti.

De más probléma, és pedig, tekintettel az ép imént említett jogtulajdonosok ősi autonóm jogainak kívánatos sértetlenségére, a legnehezebb problémák egyike, a hatáskör kérdése és pedig két irányban:

Honnét fogja kapni a most megalkotandó önkormányzati szervezet a maga hatáskörét?

És mi az az önkormányzati hatáskör, amely az új szervezetre átruházandó lesz?

A/ Az első kérdésre kielégítő feleletet találunk egy kiváló szakember, Timon Ákos autonómiai kongresszusi (1900. febr. 7.) beszédében:

«Nézetem szerint — úgymond Timon — semmi kétség sem lehet aziránt, hogy a kath. önkormányzat létesítésénél a legfontosabb kérdés a hatáskör kérdése, mert ettől függ a kath. autonómia tartalma és képessége, de egyszersmind ez képezi az ütközési pontot a főkegyúrral, a püspöki karral és az állami hatalommal szemben. Azzal tisztában kell lennünk, hogy a létesítendő kath. önkormányzat nem önmagából, nem a híveknek úgynevezett ősjogaiból meríti hatáskörét és így tartalmát, hanem a főkegyúr, a püspöki kar és az állami hatalom átruházásából. — Krisztus urunk tanai következtében hitelvi tétel, hogy a tanítói és kormányzói hatalom a pápával egyetemben a püspöki kart illeti meg. Szerintem a kánonok alapján nem is vitatható az a tétel, hogy a kath. egyházban a hívők még az ú. n. világi vonatkozású egyházi, iskolai és vagyoni ügyekben sem bírnak az úgynevezett ősjogokkal, azaz olyan joggal, amelyet az isteni eredetű hierarchia feltétlenül respektálni, tekintetbe venni tartoznék. A kath. egyház a hívekre nézve nem ismer ősjogokat, csak történeti jogokat, azaz olyan jogokat, amelyek az isteni eredetű hierarchia által vagy kiváltság által lettek a világiakra átruházva, vagy pedig hosszas gyakorlat alatt az egyház részéről elismerve. Ilyen alapon nyugszik a főkegyúri jog is, ilyen alapon nyugszik az erdélyi kath. státusnak önkormányzati joga is. A kath. önkormány-

zat megalkotásánál tehát az ősjogokra való hivatkozás akár a főkegyúrral, akár a püspöki karral szemben nem felel meg a kath. szellemnek, a kath. felfogásnak; ez a protestánsoktól veszi eredetét, ahol minden hatalom és jog a gyülekezetet, a hitközséget, magát a népet illeti meg. Mindezekből következik, hogy mi a kath. önkormányzatot csak a püspöki karral szoros egyetértésben, csak az ő hozzájárulásuk alapján állapíthatjuk meg.»¹

Timon e felfogását a kath. önkormányzat hatásköréről teljesen magunkévá tesszük.

Erről az álláspontról tekintve a kath. autonómiai hatáskör problémáját, világos, hogy a jelenlegi egyházi jogtulajdonosok részéről történendő jogátruházás nélkül a most létesítendő kath. önkormányzati szervezetnek nem jutna semmiféle hatáskör. Az eddigi jogtulajdonosok: a főkegyúr, az államkormány, a püspökök és egyéb egyházi jogokkal bíró egyházi személyek vagy testületek.

Ami már most az átruházás egyházi törvényszerűségét illeti, világos az, hogy még a kath. iskolák igazgatása (kath. iskolaszékek, egyházmegyei tanfelügyelőségek stb. által) és a kath. egyházi vagyon kezelése is egyházi ügyeknek tekintendők, amelyeknek intézése a kánonok szerint és a kath. egyház hierarchikus alkotmányából folyólag egyedül a püspökök jogkörébe tartozik és másokra, még papokra is, csakis pápai engedéllyel ruházható át gyökeresen és állandóan; bár épen e kétféle ügyeknél a kánonjog megtűri papok mellett világiak szolgálatának igénybevételét is,² mégis csak úgy, hogy a döntés, szóval a kormányzat joga ez ügyekre nézve a püspöknél maradjon.

Ugyanez (t. i. pápai engedély szükségessége az átruházáshoz) mondandó a főkegyúr által gyakorolt, akár szorosan vett főkegyúri, akár egyházkormányzati jogoknak (kath. alapok kezelése stb.) a kath. autonómiára való átruházásáról is, és pedig azért, mert a főkegyúrnak (akár pápai kiváltságból, akár elévült, a pápa által is, legalább hallgatólagosan, elismert joggyakorlatból származó) egyházi jogosítványai az egyházjog elvei szerint csakis a főkegyurat illetik meg és pápai hozzájárulás nélkül másra gyökeresen át nem ruházhatók. Más az, ha csupán a főkegyúri elintézését előkészítő közreműködésről van szó. Ez esetben pápai felhatalmazás nem látszik szükségesnek.

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója (hit. kiad.), I. k. 119. l.

² Lásd a legújabb egyházjogi rendelkezéseket a világiaknak az egyházmegyei és az egyházközségi egyházi vagyon kezelésébe (consilium administrationis) bevonhatóságáról: Codex Juris Canonici 1520—21. kánon.

Állami (nem főkegyúri) átruházás útján való jogszerzésre a kath. önkormányzatnak a kath. népiskolák, középiskolák és főiskolák vezetésénél van kilátása, sőt némely, az állam által eddig az egyházvagyon körül magának követelt és tényleg birt, vagy csakis elévült gyakorlat útján birt jogoknál is.

A hatáskör tekintélyes részénél tehát elutasíthatatlanul áll elő a követelő szüksége annak, hogy a hatáskör átruházása pápai engedély alapján történjen, esetleg csak közvetve, t. i. úgy, hogy a püspökök arra eszközölnék ki pápai felhatalmazást, hogy ők a létesítendő autonómiai szervezet egyházi hatáskörét megállapíthassák és az önkormányzati szervezeti szabályzathoz való hozzájárulás alakjában a létesítendő egyes szerveknek az egyházi megbízást egyszersmindenkorra megadassák.

Scyllát kerülni akarván, Charybdis örvényébe kerül tehát *Radovics*,¹ amikor a főkegyúri jogok átruházásának nehézségeit elkerülni akarván (ő a főkegyúri jogot egyelőre sértetlenül kívánja hagyni!), az önkormányzatnak kizárólag a püspökök útján való szabályozását, szervezését javasolja, és mellőzendőnek tartja újabb kongresszus egybehívását, a főkegyúrral való tárgyalást, a kath. önkormányzati jognak országos törvénybe való iktatását. Ő a főnehézséget a politikai oldalon látja, és azért úgy kívánná mielőbb nyélbeűttetni az autonómiát, hogy azt a püspökök kizárólag a maguk hatáskörében szervezzék. *Radovics* nem vette észre, hogy az ily szervezéshez, amely okvetlenül püspöki jogoknak az autonómiai szervezetre való átruházásával jár, a püspököknek pápai felhatalmazásra lesz szükségük.

Így tehát *Radovics*, aki az autonómiának az országgyűlés elé juttatását perhorreszkálja, még mindig a pápai engedély nehézségeivel áll szemközt, még pedig sokkal nagyobb mértékben, mint akkor, ha az autonómia szervezése közjogi alapon történik.

Az ugyanis bizonyos, hogy a pápai felhatalmazás kieszközlésének kedvezőbbek az esélyei akkor, ha a kath. önkormányzati jog mintegy a magyar alkotmánynak folyománya és következménye, amelyet ha a kath. egyház igénybe nem vesz, okvetlenül inferioritásba kerül a már évszázadok óta a magyar alkotmány palládiumától védett, önkormányzattal bíró többi bevett keresztény egyházakkal szemben.

Nem mondhatók azonban ily kedvezőknek a kilátások a pápai megerősítésre és a pápai felhatalmazás kieszközlésére akkor, ha a

¹ *Radovics* i. m. 175. és k. l.

püspökök a kath. önkormányzatot csakis egyházi alapon, a maguk hatáskörében (!) kívánnák szervezni és létesíteni belső, tisztán egyházi célok (új egyházmegyék, plébániák, intézetek, templomok felállítása, a világiak belevonása az egyházi életbe stb.) elérése és biztosítása végett.

Mint láttuk, az utóbbi esetben is az autonómia szervezése meghaladja a püspöki joghatóság körét és azért előzetes pápai felhatalmazás nélkül a szervezés munkája ez esetben sem volna megkezdhető.

Ily esetben azonban a római kuria nem alaptalanul vethetné a szervezés ellen azt, hogy az ily belső egyházi célok külföldön is fennállanak és elég sürgetők, de mégsem követelik meg feltétlenül a külön jogi, autonómiai szervezkedést, mert megvalósíthatók hitéleti, társadalmi vagy politikai szervezkedés és ily jellegű egyesütek útján is.

Mindebből megállapítható az, hogy az önkormányzati jog tartalma tekintetében fennálló probléma megoldásának kulcsa semmiestre sem az autonómiai szervező kongresszus kezében van. Ennek a kongresszusnak, mint merőben reprezentatív és statutumalkotó, helyesebben kodifikáló, javaslatszerkesztő testületnek, nincs mit átruháznia a tervbevett önkormányzati szervezetre. És akiknek a kongresszus egyházi tagjai közül van mit átruházniuk, mint a püspököknek, a főkegyúrnak, a szerzetfőnököknek, a káptalanoknak stb., azok részéről is autonóm jogokhoz az autonómiai szervezet nem juthat a kongresszus imperatív rendelkezésére — amihez a kongresszusnak nincsen joga — hanem a jogtulajdonos egyházi személyeknek, helyesebben jogszemélyképviseleknek, önkéntes jogcessiójából.

De épen az ilyen örökös jogcessió, jogátengedés, mint spirituális jognak elidegenítése, meghaladja az illető egyházi jogszemélyképviselek joghatóságát, ehhez pápai felhatalmazás kell, mert különben a jogátengedés egyházjogilag érvénytelen. A jogátengedést a kánonjog jogszerző címnek nem ismeri el.

A probléma megoldásának kulcsa tehát a püspöki karnak, a főkegyúrnak és, amennyiben a kormány némely tisztán államkormányzati (nem főkegyúri) természetű, az autonómiára átruházható jogot gyakorol az egyház körül, az államkormánynak kezeiben van, de mindenekfelett az apostoli Szentszéknek, mert az egyházi hatáskörátruházás, mint kimutattuk, csakis pápai engedély alapján történhetik, anélkül egyházi törvényszerűséggel meg nem történhetik.

A pápai engedély kieszközlésénél nehézségek aligha merülhetnek fel, ha az autonóm szervezet mellett is lényegükben érintetlenül marad a püspököknek monarchikus és hierarchikus joghatósága (magisterium, ministerium, regimen), továbbá, ha lényegükben meghagyatnak a káptalanok, monostorok, plébánosok stb. évszázados vagyongazdálkodási és iskolavezetési és egyéb főbb egyházi jogaik birtokaikban, ami az 1897–1902. évi II. szervező kongresszus által elfogadott szervezetre nézve valóban mondható is. Az ez utóbbi szervezetben egyrészt a kath. egyház ősi autonómiája és a hierarchiajogok, másrészt pedig az önkormányzat új szervei közt itt-ott még fennálló antinómia kiküszöbölése már nem lesz nehéz dolog.

Még felemlítjük, hogy az eddigi két szervező kongresszus a hatáskörátruházáshoz pápai engedély igénybevételét tervbe nem vette, bizonyára azért, mert a püspöki kar hozzájárulásában a kánoni törvényességet, esetleges előzetes pápai engedély kérése alapján, biztosítva látta.¹

B/ A probléma második része így szól: mi az az önkormányzati hatáskör, amely a létesítendő önkormányzati szervezetre át lesz ruházandó?

Erre a kérdésre elvi magaslatról csak *negative* lehet kielégítő választ adni. Vagyis mindenekelőtt megállapítandó az, hogy micsoda az, ami semmiesetre sem ruházható át az önkormányzati szervezetre. Minden más, elvi állásponttól nézve, már átruházható volna az önkormányzati szervezetre.

De a tényleges átruházás *pozitív* tartalmát elvi alapon meghatározni nem lehet. A tényleges átruházás mértéke hatalmi és célszerűségi kérdés.

A jogfolytonosság és a jogbiztonság, de a tisztelet a szerzett jogok iránt is, általában azt követelik, hogy az ősi magyar alkotmányban foglalt egyházi jogok alanyai (püspökök, főkegyúr, káptalanok, monostorok, javadalmasok, kegyurak stb.), amennyire csak lehetséges, hagyassanak meg eddigi jogaikban és törvényes hatás-

¹ Hoványi Gyula, a II. szerv. kongresszuson a 27-es bizottság többségi javaslatának előadója, ennek a felfogásnak a kongresszuson (1900. febr. 9.) nyíltan kifejezést is adott az autonómia hatáskörére vonatkozó álláspontját összefoglaló e szavaival: «Nem hiszem, hogy valaki kétségbe vonja, hogy az autonómiának, hogy létrejöhhessen, olyan tartalommal kell bírnia, amelyhez hozzájárul O Felsége, az apostoli király, beleegyezik a nagymélt. magyar püspöki kar, és ezen beleegyezés magában involválja szükségszerűleg a római szentszékek beleegyezését is, harmadszor pedig hozzá kell járulnia a mélyen tisztelt országos kath. gyűlésnek». II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 167. l.

körükben; míg a most létesítendő önkormányzati (országos, egyházmegyei és egyházközségi) szervek csakis e jogok végrehajtásának részvételébe és ellenőrzésébe vonassanak be, ami a püspöki joghatóság alá tartozó ügyek elintézésénél a püspöki jóváhagyásnak és az országos szerveknek (országos kath. gyűlés és igazgatótanács) a püspöki joghatóságot vagy a papi státust érintő, vagy más fontos rendelkezéseinél a püspöki kar (esetleg püspöktanács) jóváhagyásának kikötésével történhetné, hacsak egyes dolgokra nézve nem mutatkozik célszerűbbnek az, hogy az önkormányzati szervezet csakis véleményadásra szólíttassék fel.

Ily módon elég tágterjedelmű jogokhoz juthatna az autonómia az egyházi vagyon, a kath. alapok és alapítványok kezelése és ellenőrzése¹ és a kath. iskolák vezetése körül, sőt, ha a főkegyúr előzetes hozzájárulása és a pápai beleegyezés megszerezhető lesz, a főpapi kinevezések körül is, esetleg olyan formában, amint azt a II. szervező kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzat 160—63. §-ai kontemplálták.²

¹ A fenti szövegben általunk elfoglalt álláspontot vallotta némi eltéréssel és korlátozással *Timon* Ákos is az ő fent már idézett, a II. szervező kongresszuson (1900. febr. 7.) mondott beszédének további folyamán e szavakkal: «De továbbá ugyancsak a püspöki kar átruházhatja a kath. önkormányzatra mindazon istentiszteleti, iskolai és jótékonyági alapok és alapítványok kezelését, a jövedelmek felett való rendelkezési jogot és az ellenőrzést, amely alapokra és alapítványokra nézve a kezelés és a rendelkezés az alapítólevélben világosan valamely egyházi testülethez vagy hivatalhoz kötve nincs; ahol pedig a kezelés és rendelkezés tekintetében az alapítólevélben határozott intézkedés foglaltatik, ott átruházhatja az ellenőrzést». *II. Szerv. Kongr. Naplója*, I. k. 121. l.

² A fent a szövegben idézett 160—63. §-ok rendelkezéseinek veleje ez: Az autonómiai igazgatótanácsnak jog van biztosítva, hogy egy évenként alakítandó öttagú bizottság útján (a hercegprimás és az igazgatótanács püspöktagjai által saját kebelükből választot két püspök és a teljes igazgatótanács által választott két világi igazgatótanács tag) véleményt nyilváníthat a tartományi püspökök által az üresedésben levő püspökségekre a főkegyúrnál kinevezés céljából, hármas jelölés alakjában, javaslatba hozott, és a hercegprimás által az igazgatótanáccsal közlendő személyekre nézve; érseki szék üresedésekor a hármas jelölést a tartományi püspökökkel együtt a kormányzó érsekek eszközlik. (160. §.) A gyulafehérvéri gör. szert. érseki szék betöltésénél a metropoliai zsinatnak hármas jelölési joga, a királyi kinevezéstől függő szerzetesrendi apátságok és prépostságok betöltésénél pedig a szerzetesrendi konventek hasonló joga érintetlen marad. (161—62. §§.) A főkegyúr adományozási joga alá tartozó (nem szerzetesrendi) javadalmas apátságok és prépostságok betöltésénél az igazgatótanácsnak fentemlített módon alakított öttagú bizottsága hármas jelölési joggal bír; a hármas jelölés azonban a királyhoz való felterjesztés előtt közlendő a kinevezendőnek püspökével és az illető javadalom területén illetékes püspökkel. (163. §.) Lásd e §-ok teljes szövegét: *II. Szerv. Kongr. Naplója*, II. 261.; *Hanuy F.*: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért, 77—78. l. — Fel-tűnő, hogy *Kérészy Z.* figyelmét (A kath. autonómia közreműködése a főkegyúri jog gyakorlatában, 37. l.) ezek a §-ok (160—63. §§.) kikerülték, mikor azt írja, hogy a

Ennek a részproblémának (B) megoldását az Apponyi-féle (1917. dec. 21.) törvényjavaslat közelebb hozta azáltal, hogy megjelölte a főkegyúr és az államkormány részéről átengedni kívánt jogok maximumát,¹ amelyek: a kath. vallás- és tanulmányi alapok és mindenféle más, eddig a vall. és közokt. miniszter kezelése alatt álló kath. alapok és alapítványok kezelése és a felettük való rendelkezés, továbbá a kath. tanulmányi alaphoz fenntartott fő- és középiskolák, valamint minden más katolikus közép- és főiskola közvetlen vezetése és a felettük való rendelkezés, és végre, a vall. és közokt. miniszterrel való megegyezés és a törvényhozás hozzájárulása és a főkegyúr jóváhagyása esetére, a budapesti tudományegyetemi alap jövőjének kezelése.²

A probléma teljes megoldásához most már csak az szükséges, hogy a magyar püspöki kar is állapítsa meg végleg, világosan és határozottan a tőlük és az egyéb, eddigi autonóm, belső egyházi jogalanytól (káptalanok, monostorok, javadalmak) átruházni kívánt jogok maximumát, ezeknek átruházásához pápai felhatalmazást kérjen és, ha ezt kieszközölte, közölje az egybehívandó új szervező kongresszussal a megadni kívánt hatáskörátruházás maximumát.

Amíg ez meg nem történik, addig a kongresszus összehívása teljesen céltalan dolog.

A hatáskörátruházás mértékére nézve hasznos útmutatást nyújt a II. szervező kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzat, amelyben a létesítendő önkormányzati szerveknek biztosított hatáskör (99–199. §§.), kiegészítve az 1917. dec. 21-iki törvényjavaslatban kilátásba helyezett hatáskörbővüléssel, bő tartalmú, életre képes autonómiát, sokoldalú és nagy kihatású önkormányzati tevékenységet helyez kilátásba.

II. kongresszusi tervezet «az egyházi javadalmak betöltésénél való közreműködést illetőleg nem tartalmaz semmiféle rendelkezést».

¹ Az 1917. dec. 21-iki Apponyi-féle törvényjavaslat a főpapi székek betöltésénél az autonómiára átruházható jogokról hallgat. Ebből az mindenesetre következtethető, hogy a király-főkegyúr a főpapok kinevezési jogát változatlanul kívánja gyakorolni és hogy az államkormány, illetőleg kultuszminiszter is a főpapi kinevezés körül az állami végrehajtó hatalmat továbbra is gyakorolni, nevezetesen a kultuszminiszter a főpapi kinevezéseket továbbra is ellenjegyezni kívánja. Ez azonban még nem zárja ki azt, hogy pápai engedéllyel az autonómiai igazgatótanács is kapjon a főpapjelölésekre nézve véleménynyilvánítási jogot, esetleg olyan formában, amint azt a II. kongresszusi szervezeti szabályzat fentebb idézett 160–63. §-ai tervezték.

² Apponyi-féle törvényjav. 4–6. §§.

IV.

A kath. önkormányzat célja.

Érdekes és még mindig vitatott és a maga teljességében talán örökké vitatható probléma az, hogy mi a kath. önkormányzatnak célja, rendeltetése?

Mielőtt azonban «in medias res» mennénk, eleve el kell utasítanunk minden olyan megoldási kísérletet, magyarázatot avagy csak feltevést is, mintha a magyar kath. autonómia szervezése magyar nemzeti egyházat akarna megteremteni, a pápaság ellen irányuló éllel és célzattal. Ennek a felfogásnak az 1870—71. évi kongresszuson,¹ nemkülönben az 1871—73. országgyűlésen valóban voltak egyes szószólói;² de már az 1897—1902. évi kongresszuson ez a felfogás nem talált védelmezőre vagy képviselőre. Az irodalomban azonban még szórványosan, főleg protestáns részről, ma is hallatszanak e felfogás utóhangjai.³

Ha már most az önkormányzat céljának kérdését tüzetesen szemügyre vesszük, első pillantásra úgy tetszik, mintha itt nem is állnánk problémával szemben.

Mert ha igaz az, aminthogy kétségtelenül igaz, hogy kath. autonómián a kath. egyház szabad és független önrendelkezési jogát kell érteni: akkor feleslegesnek látszhatik a kérdés, hogy mi a célja ennek a szabadságnak és függetlenségnek. Az ugyanis világos, hogy mindenféle szabadság és függetlenség, mint az ember veleszületett és elsődleges java, önmagában bírja célját, mert e szabadság és függetlenség igénybevétele érvényesülést és biztonságot szerez, az arról való lemondás pedig azt, aki a neki felkínált szabadságot és függetlenséget igénybe nem veszi, másokkal szemben okvetlenül inferioris helyzetbe sodorja, amint arra *Apponyi Albert*⁴ és *Günther Antal*⁵ kongresszusi beszédekben reámutattak.

¹ Ilyen irányzatú felszólalásokat tettek az 1870—71. évi kongresszuson: *Bartal György* (1871. márc. 11.), *Horánszky Nándor* (1871. márc. 13.), *Hatala Péter* (1871. márc. 14.), *Rudnay István* (1871. márc. 15.), *Királyi Pál* (1871. márc. 16.), *Perczel Miklós* (1871. márc. 16.), *Horváth Döme* (1871. márc. 17.), *Gajzágó Salamon* (1871. márc. 18.), *Majoros István* (1871. márc. 20.). V. ö. *I. Szerv. Kongr. Naplója*, I. kötet megfelelő helyein.

² Az 1870. évi, majd az 1871. évi országgyűlésen *Ghyczy Kálmán* tette ismételtten szavá az autonómia ügyét, erősen antikuriális és antiklerikális éllel. V. ö. *Hanuy F.*: Hetvenéves küzdelem az autonómiáért, 24. l. 2. j.

³ *Zsilinszky Mihály*: A római kath. autonómiáról. (Budapest, 1911.) 44—45. l.

⁴ 1900. febr. 26-iki kongresszusi beszédében. — *II. Szerv. Kongr. Naplója*, I. k. 104. l.

⁵ 1902. jan. 16-iki kongr. beszédében. I. m. I. k. 333. l.

De mivel az önkormányzat (autonómia) szónak nemcsak alanyi jelentménye (önkormányzati jog), hanem tárgyi jelentménye (önkormányzati szervezet) is van; és mivel e tárgyi értelemben vett önkormányzatnak, az önkormányzati szervezetnek, vagy az önkormányzati szervezkedésnek célja valóban vitatható, azért valóban lehetséges a fenti címben kifejezett probléma felvetése.

És ily formulázásban a problémát gyakran vetették már fel, legutóbb *Radovics* vetette fel fent (II. A.) már ismertetett munkájában.

Radovics felfogása szerint¹ a kath. autonómia megszervezését belső egyházi, vallási és egyháztársadalmi célok és feladatok teszik szükségessé, aminők:² virágzó hitélet teremtése, a világi híveknek a papsággal való érzelmi és érdekközösségbe és közös munkakörbe való belevonása, élénk egyházi, főleg egyházközségi és egyházmegyei élet megteremtése, és pedig abból a további célból, hogy így az egyház a hívek összességének közreműködése és igénybevétele mellett³ megoldhassa a megoldást sürgető belső egyházi feladatokat és pedig: a kegyúri viszony és a papi járandóságok korszerű rendezését és ezzel kapcsolatban az egyházi adózás korszerű reformját,⁴ a kath. iskolaügy fejlesztését,⁵ az egyházi alapítványi vagyonnak rendszeres kezelés útján elérhető fokozottabb gyümölcsöztesét,⁶ új plébániák és hitoktatói állások felállítását, a papság létszámának növelését⁷ stb.

*Radovics*⁸ annak igazolására, hogy a kath. autonómia célja ezekben keresendő, hivatkozik *Simor* János hercegprimásnak 1870. okt. 26-iki kongresszusi megnyitó-beszédére.

E beszédében *Simor* a kath. autonómia egyik céljaként azt jelölte meg, hogy egyházunk «mindenrendű tagjaiban a sorakozás szükségének és előnyeinek érzetét felébressze, őket szorosabban fűzze egymáshoz», továbbá, hogy «az új intézmény képesekké tegyen bennünket mind az egyház és főleg a lelkipásztorkodás szükségleteinek megfelelni, mind a kath. ifjúságnak, a falusi iskolától felfelé az egyetemig olyan nevelést és képzést biztosítani, mely Isten előtt kedves legyen, de a világ szellemi haladásának is színvonalán álljon, hogy így minden újabb kath. nemzedékben a hazának értelmes, életrevaló, királyához hű, törvénytisztelő és rendületlen újabb támaszt adhassunk».⁹

¹ *Radovics* i. m. 109—117., 183—204. l.

⁶ U. o. 130., 204. l.

² U. o. 118. l.

⁷ U. o. 111. s k. l.

³ U. o. 115. l.

⁸ U. o. 103. s k. l.

⁴ U. o. 114., 124., 127—29. l.

⁹ *I. Szerv. Kongr. Naplója*, I. k. 1—2. l.

⁵ U. o. 121., 207. l.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy *Simor* hercegprimás a belső egyházi feladatok és érzelmi célzatok mellett az autonómia immanens, tárgyi célját (jogérvényesítés és védelem) is felemlíti beszédében és kellőképen méltányolja.¹

A *Simor* hercegprimás beszédében foglalt és a *Radovics* művében még inkább részletezett, szélesebb keretű belső egyházi feladatok jelentőségét tagadásba venni nem lehet.

De ezek a feladatok nem a kath. önkormányzati jog elsőrendű célját teszik, hanem az autonómia tevékenységének tárgyaihoz és remélhető, igen becses következményeihez és hatásaihoz tartoznak.

Az autonómia célját azért nem teszik e feladatok, mert e feladatok megvalósításának, mint fent már kifejtettük (III. A), az autonómia nem az egyedüli és nem is kétségtelenül legalkalmasabb eszköze, mert mindezek a feladatok a külföldön is égetően sürgősök, és sok helyen szerencsésen meg is valósultak, anélkül, hogy autonómia szervezésének szüksége merült volna fel.

Ugyanez áll az *Eötvös* József miniszter által 1867. július 20-án *Simor* hercegprimáshoz az autonómia ügyében intézett levelében az autonómia szervezése mellett felhozott inkább érzelmi okokról és célokról, aminők szerinte: a világi katolikusok közt egyházuk ügyei iránt uralkodó közönyösség megtörése, kath. közszellem megteremtése stb.²

Vasary Kolos biboros-hercegprimás az ő, a II. szerv. kongresszus első ülésén (1897. nov. 11-én) tartott megnyitó-beszédében az autonómia szervezése révén elérendő belső egyházi célokról nem tett említést, az autonómia érzelmi hatásait pedig az autonómia tárgyi céljával, rendeltetésével egybekapcsolta ezekben a klasszikus szavakban:

«Az egyházi autonómiának célja és feladata csak az lehet, hogy az említett tényezők (hierarchia és főkegyúr) jogainak figyelembe

¹ «A siker kezessége gyanánt táplálom azon édes hiedelmet, sőt meggyőződést, hogy... hazánk ősi kath. lakossága minden irányban azon fokra emelkedjék, amely azt nemcsak nagy többségénél, de bátran állíthatjuk, erkölcsi, szellemi tekintetben is megilleti; hogy továbbá a kath. egyház és kath. nép hazánkban az autonómiai intézményben újabb garanciát birjon, mind vallásszabadságának biztonságára, mind az egyházi és iskolai vagyonnak kezelésére, mind egyházi és iskolai önkormányzásának függetlenségére oly mérvben, mely az apostoli király legfőbb véduraságán kívül semmi más jogos beavatkozást nem ismer, mint azt, melyet mint államszükséglet minden más vallásfelekezet elfogadni tartozik.» *I. Szerv. Kongr Naplója*, I. k. 1. l.

² A főmált. Hercegprimás három irata stb. (Pest, 1867.) 37—46. l.

vétele mellett, az egyház külső ügyeit, vagyonát, intézeteit, a nevelést, az oktatást, a vallásosságnak mindmégannyi segédeszközéit gondolja, rendezze és az ezekre vonatkozó szabályzatot az egyház alkotmányához, ennek sérelme nélkül illessze s ezáltal előmozdítsa azt, hogy a kath. öntudat erősödjen, hogy a kath. ügyek körüli érdeklődés növekedjen, hogy az egyháziak és világiak együttes tevékenysége áldásosan gyümölcsözzék, szóval, hogy azon támogatás, amelyet a kath. vallás azelőtt az állam részéről élvezett, a katolikusok tömegében birja ezentúl erős gyökerét.¹

Jelen fejtegetéseink keretében, a kath. autonómia lényegéről lévén szó, csakis az önkormányzati szervezet immanens, tárgyi célja, feladata jöhet tekintetbe.

Magyar talajból nőttek az egyházi autonómiák, a kath. önkormányzati jog elsődleges immanens, tárgyi célját is tehát magyar talajon kell keresni.

A kath. önkormányzati szervezetnek ez az *elsődleges* és egyetlen immanens, tárgyi célja: megteremteni a magyar alkotmányban a bevett és elismert egyházaknak és vallásoknak megadott testületi közszabadság szerveit.

Ez a cél, mint mindenféle autonómiának célja is, konstruktív cél, de egyúttal védelmi cél is. A megadott testületi szabadságot és függetlenséget felhasználni és folyton továbbfejleszteni, annyi mint egyúttal a kath. egyházat védelmezni.

E kettőt tehát egymástól elválasztani nem helyes.

A védelmi szempontnak különválasztása, az egyoldalú védelmi szempont és vallásvédelmi szemlélet az önkormányzati jog lényegének helyes felismerését elhomályosítja és a vallásháború és egyházi fegyvercsörtetés keserű emlékeit idézi fel.

Így kell értékelni a kath. autonómiai kongresszusokon a kath. önkormányzatban rejlő védelmi szempont mellett elhangzott kijelentéseket.²

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 2. l.

² Így Apponyi A. gróf (1902. jan. 11.) az autonómiában a «védelem szervezetét látja olyan veszélyek ellen, amelyek nem imagináriusak, nem falra festett ördögök, hanem olyanok, amelyeknek működését más országokban nagyon is látjuk és melyeknek kezét ma holnap mi is érezzük». II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 235. l. — Günther A. kongresszusi beszédében is (mint fent már id. tanulmányában) a kath. autonómiában látja «azt a szervezetet, mely megvédi, megoltalmazza és arra a súlyra és erőre segíti itt Magyarországon a kath. társadalmat, mely azt megilleti, és melyet ennek az országnak keresztény fejlődése nem nélkülözhet». II. Szerv. Kongr. Naplója, II. k. 133. l. — Szabó Jenő (1902. jan. 23.) az autonómia célját abban látja, hogy a «hierarchiának a világi vonatkozású egyházi dolgokban az autonómia útján érvényt szerezzünk». (U. o. I. k. 381. l.) — Ugron Gábor (1902. jan. 25.) az egyház-

Vaszary biboros-hercegprimásnak fentidézett megnyitó-beszéde a konstruktív célt a védelmi céllal szerves kapcsolatban állónak látja. Vaszary történeti biztos ítélete jelentkezik itt a kath. önkormányzat kettős tárgyi céljának mesteri megállapításában.

Kissé nehézkes stílusban és némi homályba burkoltan, de a célkérdés velejének helyes felismerése nyilatkozik meg Zichy Nándor gróf (1900. febr. 9.) kongresszusi beszédében:

«Felfogásom szerint — úgymond Zichy Nándor gróf — nem arról van szó, hogy a kath. életbe új szervet állítsunk be, hanem arról, hogy bizonyos ügyek ellátására alkalmas, a kath. szervezetbe beilleszthető, az állami törvényekhez alkalmazkodó és a magyar talajon fennállható szerveket létesítsünk. Nem arról van szó, hogy képviseleti alapon kétharmad világiak többségével olyan kath. szervet állítsunk fel, amely a kath. hitéletbe valamely új tényezőt állítson, mely időről-időre ezen téren hódítmányokat tegyen, de olyan szervet, amelynek feladatai és eljárási módozatai határozottan megírva legyenek úgy, hogy e részben nem egy kombattáns, hanem egy laboráns működő testületet szervezzünk.»¹

Zichy Nándor grófnak, a kath. közélet patriarchájának e szavaiban frappánsan nyilatkozik meg a konstruktív és a védelmi mozzanatok együttes szemlélete, a fegyvercsörtető vallási hadviselés gondolatának elutasítása mellett.

V.

A főkegyúri jog és a kath. autonómia viszonya.

Az autonómiai irodalomban széles mederben vitatott probléma még ma is, mily viszonyba lesz hozandó a királyi főkegyúri jog a létesítendő kath. önkormányzati szervezettel.

Az nem probléma, hanem a magyar egyházjog és a hazai közjog sarkalatos tétele,² hogy Magyarország királyát 500 éves joggyakorlat és épen ilyen korú, semmi esetre sem Szent István királyig³

nak az állam ellen való védelmét tartja az autonómia céljának. (U. o. I. k. 421. l.) — Zichy Nándor gróf (1902. jan. 24.) az autonómiai szervezés főcéljának «az egyház jogainak megnyerését és biztosítását» tekintette. (U. o. I. k. 410. l.)

¹ II. Szerv. Kongr. Naplója, I. k. 158. l.

² Tripart. I. 11.; 1553 : 9., 1569 : 36., 1622 : 29., 6.; 1647 : 20., 5.; 1715 : 60., 1723 : 71., 1790 : 23. t.-cikk.

³ A II. Szilveszter pápa alatt Inhofer M. által (Annales Eccl. R. H. I. 256—57.) Rómában 1644-ben első ízben közölt, a szöveg szerint e pápa által Szent István királyhoz intézett (1000. márc. 27.) bulla 1567. után készült hamisítvány. Ezt többek után végre diplomatikai érvekkel kétségen kívül beigazolta: Karácsonyi János

visszavezethető egyházi kiváltság¹ jogszerző címein a magyar kath. egyház püspökségei, káptalanai, monostorai, azok egyházmegyéi, egyházai és javai, valamint az elpusztult egyházi javadalmakból származó vallás- és tanulmányi alap és egyéb országos kath. alapítványok felett a főkegyúri jog illeti meg.

Az sem probléma most már, hogy a kath. önkormányzat szervezése után a magyar királyt megillető főkegyúri jog sértetlenül marad. Ezt maga az apostoli király főkegyúr jelentette ki 1895. nov. 29-iki elhatározásában, amelyben az autonómiai szervező kongresszusnak újból való egybehívását engedélyezte és az új kongresszushoz az 1870–71. évi kongresszus munkálatait visszaküldetni rendelte el azzal, hogy az új kongresszus azt «a változott viszonyokra való tekintettel, valamint a királyt megillető legfőbb kegyúri és felügyeleti jogok és a róm. kath. egyház szervezetének szigorú szemmel tartásával újabb megfontolás alá vegye és kellő módosítás után jóváhagyás végett terjessze fel».²

A királyi főkegyúri jog sérthetetlenségét egyébiránt már az 1870–71. évi kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzat is elismerte; épen így helyet foglal ez a kijelentés az 1897–1902. évi kongresszus által végleg elfogadott önkormányzati szervezetben.³

»Szent István király oklevelei és a Szilveszter-bulla« című (1891.) művében (178–216. l.), ahol *Karácsonyi* Szent István hiteles oklevelei és a történeti feljegyzések alapján azt is megállapítja, hogy Szent Istvánnak a maga személyére szóló, elég gazdag tartalmú egyházi kiváltsága volt, amelyet 1015–1030. közé eső időben kapott valamelyik pápától, VIII. Benedektől vagy XIX. Jánostól. A királyi főkegyúri jogról *Karácsonyi* (id. m. 216. l.) azt tartja, hogy az százados joggyakorlatból származik.

¹ Így már *Werbőczy*: *Tripart. P. I. tit. 2. §. 5.*; *A. M. Cziráky*: *Conspectus Juris Publ. R. H.* (1851.) II. 92–93.; *Timon Ákos*: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*, IV. kiad. (1910.) 258. l.; *Ferdinándy G.*: *A királyi méltóság és hatalom Magyarországon.* (1896.) 294–95. l.; *Korbuly J.*: *Magyarország közigazg.* III k. (1877.) 213. l. — A hazai újabb közjogi irodalomban a királyi főkegyúri jog eredetét Szent István királynak *Werbőczy* által is előtérbe helyezett hittérítői és egyházalapítói tényeire vezetik vissza. *V. ö. Kmety K.*: *A magyar közjog tankönyve.* III. kiad. (1905.) 101. l.; *Melichár K.*: *A kath. autonómia Magyarországon.* (1907.) 190. l.

² Szórol-szóra idézte az 1895. nov. 29-iki leirat e mondatát *Vaszary K.* az ő 1897. nov. 11-iki kongresszusi beszédében, valamint kissé rövidebb formában *Apponyi* vall. és közokt. miniszter az 1917. dec. 21-iki autonómiai törvényjavaslat indoklásában (12. l.).

³ Az 1870–71. évi kongresszusi szervezeti szabályzat 3. §-a így szól: »Az apostoli király egyházfőkegyúri joga épen tartatik. Azon esetekben, melyekben az apostoli király a magyarországi kath. egyház érdekeit a római szentszéknél államkormányzati közegek által képviselteti, ez jövőre az illető önkormányzati hatóságokkal egyetértőleg fog történni«. (*I. Szerv. Kongr. Naplója*, II. 107.) — Az 1897–1902. évi kongresszusi szerv. szabályzat 2. §-a pedig így hangzik: »Az önkormányzat hatásköre az apostoli király főkegyúri és törvényeinkben meghatározott legfőbb felügyeleti jogának sérthetetlenségét nem érinti«. (*II. Szerv. Kongr. Naplója*, II. 243.)

Megvan ez a jogfenntartás az *Apponyi* miniszter által 1917. dec. 21-én a képviselőházban benyújtott törvényjavaslatban is. (1. §.)¹

A probléma abban áll, vajjon az apostoli király főkegyúr a főkegyúri jog gyakorlásánál eddig a kormányt, nevezetesen a kultuszminisztert megillető hatáskört átruházhatja-e, illetőleg reábizhatja-e a kath. önkormányzati szervezetre?

E probléma megoldásának nehézsége főleg onnét ered, mert «silente lege» a jogi doktrinában a királyi főkegyúri jog körül az államkormány által teljesített közreműködés természetére nézve kontroverzia áll fenn.

A jogászok egyik csoportja a főkegyúri jogot a királyt a magyar alkotmány alapján megillető jognak tekinti (alkotmányjogi álláspont)² és azért a kormány által e jog körül teljesített közreműködésben az államkormányt, az 1848: III. t.-c. 6. §-a alapján «egyházi tárgyak»-ra nézve is, megillető állami végrehajtó hatalom gyakorlását látja. Ebből folyólag ez álláspont hívei azt tartják, hogy a főkegyúri jog körül való közreműködés jogát a törvényhozás hozzájárulása nélkül a király a kormányról az autonómiai szervezetre át nem ruházhatja.

A jogászok másik csoportja³ a főkegyúri jogban a magyar

¹ Az *Apponyi*-féle autonómiai törvényjavaslat 1. §-a így szól: «A magyarországi kath. egyház önkormányzati jogánál fogva a főkegyúri jogintézmény és az állami jogok sérelme nélkül maga intézkedik a szervezetével és alkotmányával meg-egyező módon egyházi, vagyoni és iskolai ügyeiben» stb.

² A szövegben említett első csoportbeli jogászok képviselője az újabb irodalomban: *Melichár K.*: A kath. autonómia Magyarországon (1907.), 188–99. l. Bizonyos tekintetben ide sorolható *Radovics* (i. m. 147. l.), valamint *Timon* Ákos is, aki 1900. febr. 7-iki kongresszusi beszédében elismerte, hogy a főkegyúr az alája tartozó dolgok körül némely jogok gyakorlását az önkormányzatra ruházhatja át, de másrésztől hangsúlyozta, hogy a főkegyúr ezt csakis úgy teheti, ha az eddig e jogok gyakorlásánál kizárólag eljáró államkormányzatnak az 1848: III. t.-cikkben biztosított törvényes befolyása továbbra is megmarad, mert az id. t.-c. szerint egyházi ügyekben is Ő Felsége felelős tanácsadója egyedül a felelős miniszter. *Timon* külön (1900. febr. 8.) is elutasította azt az álláspontot, mintha az egyházi ügyek elintézésénél a király a felelős miniszter ellenjegyzését mellőzhetné; szerinte ily esetben a királyi rendelkezés érvénytelen volna. *II. Szerv. Kongr. Naplója*, I. 120., 153. l. — *Timon*-nal szemben fejtette ki *Günther A.* a maga, a következő csoportnál (személyes jogi álláspont) ismertetendő álláspontját a kongresszus 1900. febr. 7-iki ülésében. (U. o. 129. és k. l.).

³ A fent a szövegben említett jogászok második csoportjához tartoznak: *Aschenbrier Antal*: A kath. egyház autonómiájáról. (1893.) 21. l.; *Günther Antal* az ő 1900. febr. 7-iki kongr. beszédében és fent id. tanulmányában: «Die kath. Autonomie in Ungarn» (*Archiv f. kath. Kirchenrecht* 1900–1902. é. 80–82. köt., több helyen, főleg: 80. k. 746–62., 81. köt. 64–69. l.); *Türi Béla*: A főkegyúri jog és az autonómia (1907), főleg 60–67. l. — Némileg ide csatlakozik *Forster Gyula* is (A katolikusok autonómiájáról. 1897. 192. l.), aki az autonómiának a főkegyúri jog gyakorlásába való belevonását azért tartja lehetségesnek, mert a főkegyúri jog nem

királyt egyházi kiváltságból származó «egyházi természetű és személyes jellegű»,¹ a király személyének fenntartott² egyházkormányzati és nem államhatalmi jogot lát, amely csak másodlagosan kapott közjogi jelleget és került alkotmányos ellenőrzés alá;³ és azért ez álláspont hivei a főkegyúri jog körül az államkormány által végzett közreműködésben az államkormányt csakis külön királyi megbízás alapján megillető ténykedést lát, amelyet a király megbízásából 1848 előtt a helytartótanács végzett, 1848 óta pedig a felelős magyar miniszter teljesít. Ez álláspont szerint az 1848: III. t.-c. 6. §-ában a felelős magyar miniszteriumnak «egyházi tárgyakra» nézve is megadott végrehajtó hatalmon a merőben negatív irányú és tartalmú állami főfelügyeleti jogot kell érteni, amely minden felekezettel szemben egyenlően érvényesül. E felfogás szerint a király, amikor a főkegyúri jogot 1848-ban magának fenntartotta (1848: III. t.-cikk 21. §-ában és az 1848. évi márc. 29-iki és 31-iki királyi leiratokban), csakis a főpapi kinevezéseket illetőleg adott, a törvényhozás hozzájárulásával, az 1848: III. t.-c. 7. §-ában a felelős miniszternek a főfelügyeleti jog határain túlmenő jogot, t. i. a főpapok királyi kinevezésének ellenjegyzési jogát. E felfogás hivei végül a kath. autonómia létesítésével kapcsolatban azt vallják, hogy a főkegyúri jog körül való közreműködéssel a főkegyúr az autonómiai szervezetet megbizhatja.

A jogászok e csoportjában megállapítható véleményárnyalatok közül felemlítendő *Günther*-nek nagy apparátussal támogatott fejtegetései során előadott az a megfigyelése, hogy az 1848: III. t.-c. 6. §-a és az 1848: XX. t.-c. 2. §-a közt látszólag fennálló ellentétet csakis a III. t.-c. 6. §-ának fent ismertetett értelemben való magyarázata eliminálja.

Günther szerint az autonóm jogoknak megbízás útján való gyakorlását a dikasztériumok idejében sem foglalták az állami végrehajtó hatalom fogalmának hatáskörébe, amiként a király az 1880. évben is kizárólag főkegyúri címen küldötte ki (1880. máj. 21.) a vallás- és tanulmányi alapok ellenőrzését teljesítő 15 tagú bizottságot, amely mai napig működő valóságos autonómiai szervnek tekintendő.

tisztán pápai felhatalmazáson, hanem az állami szuverénitáson is (sic!) gyökerezik, már pedig a szuverénitás jogához tartozik az államhatalom gyakorlásának módzatait is megválasztani.

¹ *Günther* id. h. 80. k. 758—60. l.

² U. o. 760. s k. l.

³ *Túri* i. m. 64. l.

Günther konkrét javaslata az, hogy a főkegyúri jogban foglalt kánonjogi természetű, belső-egyházi jogosítványok gyakorlásának szerve az autonómia létesítése után az autonómiai szervezet legyen, ideértve a püspökök kinevezésére szolgáló előterjesztés jogát, míg az államkormányt az autonómia által gyakorolt jogok körül csak az államhatalmi szempontból történő ellenőrzés illesse meg, a főpapi kinevezéseknél ezenkívül pedig az 1848: III. t.-c. 7. §-ának megfelelően miniszteri ellenjegyzés joga.

Günther az ő postulatumszerűen szerkesztett javaslatában a létesítendő autonómia hatáskörébe utalandónak mondja az összes kath. iskolák vezetését és az összes kath. alapok kezelését, beleértve a vallás- és tanulmányi alapot.¹

Túri Béla is az ő alapos és szakszerű tanulmánya végén hét pontba foglalt becikkelyező törvényjavaslattervezetbe² foglalta fejtegetéseinek eredményeit. És megjegyzésre érdemes az a körülmény, hogy az Apponyi-féle 1917. dec. 21-iki autonómiai törvényjavaslatban meg is valósult ezekből a pontokból négy pont (1., 5., 6., 7., Apponyi tvjav. 1. §., 4. §., 2. §. 1. bek., 2. §. 2. bek.), illetőleg ezeken kívül még a 3. pontnak második fele (Apponyi-féle tvjavaslat 4. §.).

Mint a «személyes jogi» álláspontnak jellegzetes szövegezése, figyelmet érdemelnek Túri javaslatának az Apponyi miniszter törvényjavaslatában nem (illetőleg a 3-ik csak részben) honorált 3. és 4. pontjai. E két pont így hangzik:

«3. Az önkormányzati szervezet hatáskörébe tartozik a főkegyúri jogok gyakorlása, mely 1848 előtt a helytartótanács, 1848 óta pedig a vall. és közokt. miniszter által gyakoroltatott. (Nevezetesen kiterjed az autonómia hatásköre a vallás- és tanulmányi alapok kezelésére is.)»³

«4. A jelen törvény nem érinti az 1848: III. t.-c. 6. §-ának azon rendelkezését, melynél fogva az egyházi ügyek terén is Ő Felsége a végrehajtó hatalmat csak a felelős miniszter ellenjegyzése mellett gyakorolhatja.⁴ Nem érinti jelen törvény az 1848: III. t.-c.

¹ Günther id. h. 82. k. 247—48. l.

² Túri B. i. m. 76—77. l.

³ Az itt zárójel közé tett szövegrész megvalósult az Apponyi-féle törvényjavaslat 4. §-ában.

⁴ E tételnél tehát Túri látszólag eltér Günther-től, aki csakis a főpapok kinevezéséhez tartja szükségesnek a miniszteri ellenjegyzést, míg más főkegyúri dolgok még miniszteri közreműködést sem kívánnak. Persze Túri terminológiájában (lásd id. m. 43. l.) a «végrehajtó hatalmon» nem speciális jogokat, hanem csakis az állami főfelügyeleti jogot kell érteni. Így értelmezve Túri 4. pontját, közte és Günther közt e körül nincs eltérés.

7. §-át sem, s bármilyen befolyást nyerjen is az autonómia az egyházi nagy javadalmak üresedése esetén a kandidálás körül, az érsekek, püspökök, prépostok és apátok kinevezése továbbra is egyenesen Ő Felségét illeti s az a vall. és közokt. miniszter ellenjegyzése mellett történik.»

A két álláspont (alkotmányjogi és «személyes jogi» álláspont) közt közvetítő álláspontot foglal el Kérészy Zoltán,¹ aki szerint a főkegyúri jog egyrészt a magyar koronához fűződő, attól elválaszthatatlan jogosítvány, másrészt azonban *egyházkormányzati* tartalommal bíró jog, amely az *előbbi* minőségében a magyar törvényhozás alá tartozik és a magyar állami érdekek szerint gyakorlandó, míg az *utóbbi* minőségében a kánonjog szabályaihoz és az egyház érdekeihez igazodik. Miért is, Kérészy szerint, a főkegyúri jog az előbbi minőség címén az állami végrehajtó hatalom körébe tartozik ugyan, de gondoskodni kell arról, hogy a főkegyúri ügyek itt, a végrehajtó hatalom körén belül, az egyházi érdekek biztosítására alkalmas módon intéztessenek, úgy, mint az a dikasztériális kormányrendszer alatt, a helytartótanács kebelében épen e célra, tisztán kath. vallású egyházi és világi tagokból álló bizottságok («*commissio ecclesiastica*» és «*commissio studiorum*») útján történt. Kérészy itt (hivatkozva Forster Gy.² és Melichár K.³ ilyértelmű régebbi állásfoglalásaira) Günther-rel szemben⁴ azt vitatja, hogy ezek a helytartótanács kebelében fennállott bizottságok nem voltak a helytartótanácsától független és így szorosan vett «autonóm» jellegű szerveknek tekinthetők. Ezek alapján Kérészy a következő kompromisszumos javaslatot teszi:⁵

«Ha tehát — úgymond — a főkegyúri jog gyakorlatában való közreműködés oly módon biztosíthatnák az autonómia részére, mint az 1848-ig a vallási (helyesebben: egyházi) és tanulmányi bizottságokat megillette, s ha a főkegyúri ügyek kezelése tekintetében a kath. autonómia a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz oly viszonyban állana, mint aminőben az egykori egyházi bizottmány a helytartótanács irányában állott, vagyis: ha a vallás- és közokt. miniszternek felügyelete, jóváhagyása és ellenőrzése alatt kezelné a szóbanforgó ügyeket s közülök a fontosabbakra nézve csupán a

¹ Kérészy Z.: A kath. autonómia közreműködése a főkegyúri jog gyakorlatában. (1912.) 3—41. l.

² Forster Gy.: A katolikusok autonómiájáról. (1897.) 124. l.

³ Melichár K.: i. m. 194. l.

⁴ Günther i. m. 81. k. 503. l.

⁵ Kérészy i. m. 32—33. l.

miniszterium útján tehetne javaslatokat a főkegyúrnak (ily értelemben szólalt fel a kongresszuson már *Timon Ákos* 1900. febr. 7-én): ez a megoldás megfelelne a főkegyúri jog kettős jogi minőségének, épúgy, mint az 1848. előtti gyakorlatnak s ekkép a jogfolytonosság elvének is. Semmiesetre sem lehet azonban — úgymond *Kérészy* — az autonómiának a főkegyúri jog körébe eső ügyek tekintetében az államkormánytól teljesen független állást és hatáskört biztosítani, mert ezáltal a kormánynak és az országgyűlésnek ez ügyekben mindig gyakorolt befolyása és intézkedési joga csorbíthatnák, sőt megsemmisítenék.»

Az ismertetett két ellentétes álláspontra és *Kérészy* közvetítő javaslatára észrevételeink a következők:

1. A magyar kath. egyház körül az uralkodót a főkegyúri jog nem dinasztikus, nem is személyes jogcímen, hanem a magyar királyi méltóság és korona címén illeti meg.

Jól megkülönböztetendő ugyanis a főkegyúri jog eredetének kérdése attól a másik kérdéstől, mily módon jut a trónralépő magyar király a főkegyúri joghoz?

A főkegyúri jog eredete, konstitutív principiuma, kétségkívül egyházi kiváltságban van, akár egyik pápa (V. Márton?), akár csak elévült egyházi joggyakorlat és a pápák által való évszázados jóváhagyás adta is meg a magyar trón birtokosainak, a mi királyainknak a főkegyúri jogot. Semmiesetre sem keresendő a főkegyúri jog eredete, konstitutív principiuma a magyar alkotmányban, hacsak nem akarunk *Kollár*-nak (az ő második munkájában¹ elkövetett) tévedésébe esni és az «Eigenkirche» hiú csillámai kedvéért a főkegyúri jog szakrál keretéről és egyházi, szellemi tartalmáról lemondani.

Egészen más kérdés azonban az, mily módon jut a trónralépő magyar király a főkegyúri jog birtokába? Az új uralkodó a főkegyúri jog birtokába jut nem a Habsburg-ház törvényei, sem e dinasztia apostoli kiváltságai címén, hanem a trónöröklés útján elnyert magyar királyi méltóság és korona címén, vagyis a magyar alkotmány és közjog címén.²

¹ Franz. *Kollár*: De originibus et usu perpetuo potestatis legislativae circa sacra Apost. Regum Ungariae. (Bécs, 1764.) 163. l.

² A fenti szövegben korona alatt nem épen a koronázást értjük. Az 1723: II. t.-c. 2. §. és 1791: III. és XII. t.-cikk megengedik ugyanis, hogy a trónralépő király már a koronázás előtt is végezhesse az ország alkotmányos kormányzását és igénybe vehesse a neki kijáró tiszteletadást, kivéve mégis mindig a nemességadó-mányozást és törvényszentesítést. V. ö. *Czirák*y i. m. I. 82.; *Ferdinándy* G. i. m. 225—33. l.

2. A főpapkinevezési jogot az 1848: III. t.-c. 7. és 21. §-ai, valamint az ezek alapjául szolgáló, V. Ferdinánd király által 1848. márc. 29-én és 31-én az országgyűléshez intézett királyi leiratok,¹ mint a király «átruházhatatlan apostoli hatóságához» tartozó jogot egyenesen magának, a «koronás fejedelemnek» (1848. márc. 29-iki leirat) tartották fenn. Ugyanily rezervált jog természetével bír a főkegyúri jog többi tartalma is, miként azt az 1848. év óta fennálló joggyakorlat igazolja. Miért is közjogi íróink a főkegyúri jogot a magyar királyt megillető anyagi felségjogok közé (így: *Ferdinándy G.*² és *Korbuly I.*³) vagy mások «kitűnő királyi jogok» közé (így *Kmetty*⁴) sorolják. Másrésztől azonban a mai közjogi doktrina⁵ már rég napirendre tért afelett a felfogás felett, amely a magyar királynak főkegyúri jogát a nyugateurópai államalkotmányokban dívó abszolút felségjogok (*iura reservata*) közé akarja iktatni, ellentétben az ú. n. közlött felségjogokkal (*iura communicata*); és pedig azért utasítja el ezt a kategorizálást a magyar közjogi doktrina, mert a magyar közjog szerint a királyi hatalom a nemzettől eredvén, a magyar alkotmányban nincs helyük az abszolút felségjogoknak, és ha némely felségjogokat a törvény «rezervált» jogoknak nevez is, ezzel csakis felségjogokként akarja megjelölni, mert a mi közjogunk csakis egyféle, a nemzettel egyetemlegesen birt felségjogokat ismer.

Amiből világos, hogy a főkegyúri jog is, a magyar alkotmány alapján, a magyar nemzet címén a magyar királyt megillető felségjog lévén, az a király által csakis úgy gyakorolható, mint a magyar alkotmányban foglalt egyéb felségjogok vagy «kitűnő királyi jogok», vagyis a miniszterium politikai és jogi felelőssége mellett, és csakis abban különböznek egyéb végrehajtóhatalmi jogoktól, hogy gyakorlásukban közvetlenül nem tartoznak az országos törvényhozás elé, bár annak közvetett ellenőrzése alól el nem vonhatók. Ily értelemben válaszolt *Trefort* Ágoston is a hozzá a 70-es évek végén a képviselőház költségvetési vitái alatt ismételtén intézett kérdésekre, hogy miért nem terjeszti a képviselőház elé a vallás- és tanulmányi alap évi költségvetéseit.⁶

3. A főkegyúri jog a miniszter felelőssége mellett gyakorlandó felségjog lévén, világos, hogy e felségjog egész tartalmát a magyar

¹ *Turi B.* i. m. 42. l.

² *Ferdinándy G.* i. m. 262., 294. l.

³ *Korbuly J.* i. m. 263—65. l.

⁴ *Kmethy K.*, i. m. 220., 229. l.

⁵ *Nagy Ernő*: *M. Jogi Lexikon* III. 591.

⁶ *Zeller*, *Magyar egyházpolitika* II. 119. l.; *Hanuy F.*, i. m. 27. l.

király nem bízhatja reá úgy a kath. önkormányzati szervezetre, hogy erre a kormánynak a főfelügyeletben rejlő negatív ingerencián kívül bizonyos pozitív tartalmú, végrehajtóhatalmi természetű ingerenciája ne legyen, legalább is abban a mértékben, hogy a kath. önkormányzatnak a főkegyúrral való érintkezését a felelős miniszter közvetítse és a főkegyúr, az apostoli király előtt a kath. önkormányzat előterjesztéseinek sorsára pozitív befolyást gyakorolhasson.

Ezt nem a kath. önkormányzatot elvilágiasítani vagy elállamosítani kívánó törekvés, hanem a főkegyúri jognak a magyar királyi trónhoz és koronához kötöttsége követeli.

Az Apponyi-féle 1917. dec. 21-iki törvényjavaslat 1. §-ának szerkezetéből szintén ezt a felfogást véljük kicsendülni hallani, legalább is concludenter, amennyiben e törvényjavaslat 1. §-a fenntartja «a főkegyúri jogintézményt és az állami jogokat» minden további részletezés nélkül.

De egész világosan kifejezésre jut ez a felfogás a törvényjavaslatához fűzött indokolás következő szavaiban:¹

«Törvényjavaslatom súlyt fektet a hierarchikus szervezet követelményeire, mert e szervezetnek sértetlensége nemcsak egyházi, hanem egyszersmind állami és nemzeti érdek; súlyt fektet a főkegyúri jognak sértetlenségére, melynek fenntartása nem csupán a nagymérvű fejedelmi alapításokból folyik logikai kényszerűséggel, hanem egyúttal az állami szempontok megóvásának egyik biztosítéka és közjogunknak sarkalatos tétele; kifejezésre juttatja végül azt az elvet, hogy a királyi fenségnek (sic!) az autonómia működési körében fenntartott minden jog úgy, mint a többi fejedelmi jogok, az 1848: III. t.-cikkben megállapított miniszteri felelősség mellett gyakorlandó. Ezzel megvannak jelölve azok az elvek, amelyek a szervezeti szabályzat királyi jóváhagyásánál szem előtt tartandók lesznek.»

Magának a törvényjavaslatnak 2. §-a pedig azt a rendelkezést tartalmazza, hogy a szervezeti szabályzatban királyi jóváhagyásra szoruló ügyeknek jelzett dolgokban az önkormányzat a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján tartozik Ő Fensége döntését ki-
eszközölni.

4. Ami már most különösen is Kérészy közvetítő javaslatát illeti, véleményünk a következő:

a) Az az ajánlott megoldás, hogy az egész kath. autonómia, nevezetesen az országos igazgatótanács oly szerves kapcsolatba és

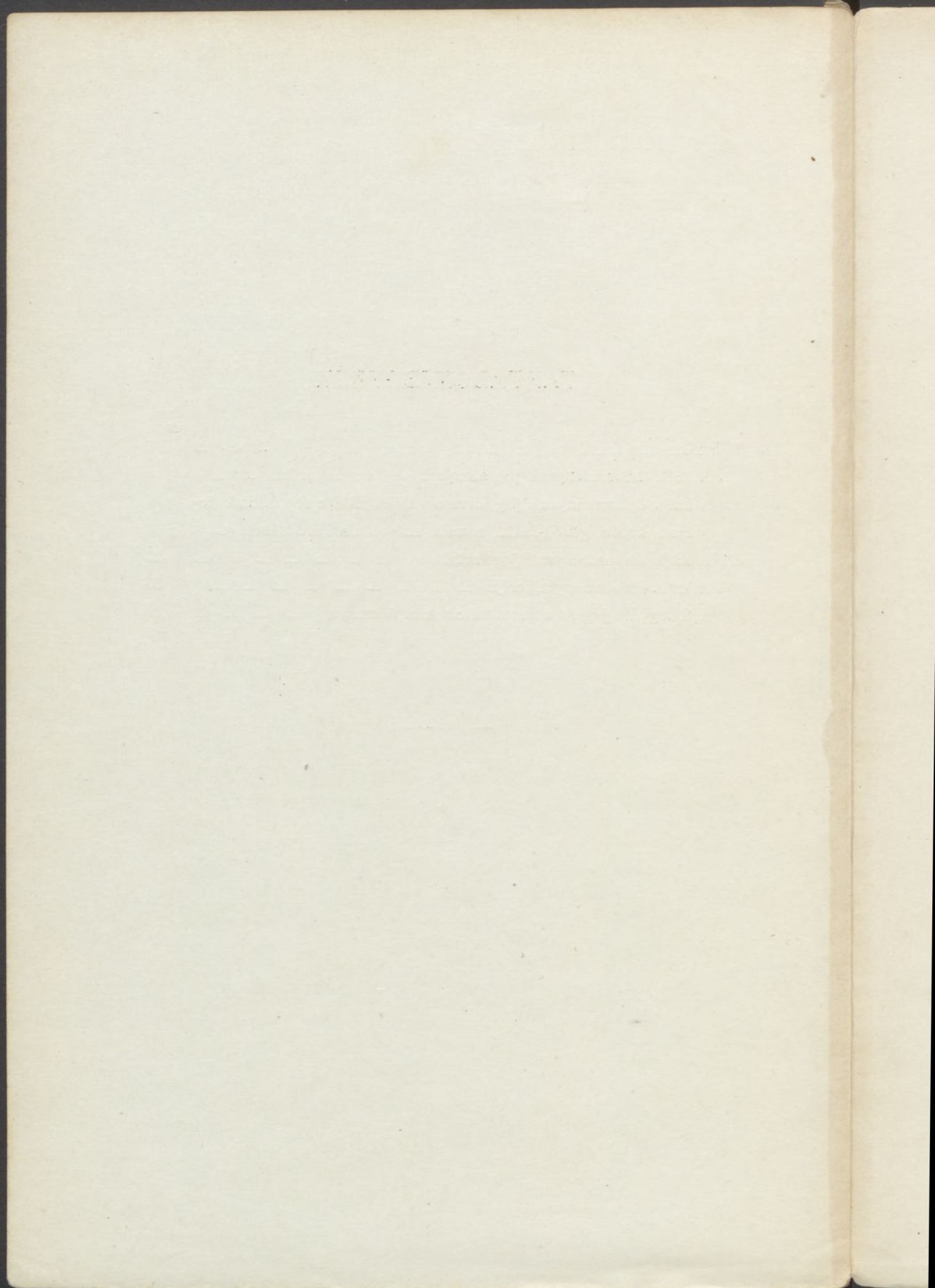
¹ Apponyi-féle törvényjavaslat indokolása, 15. l.

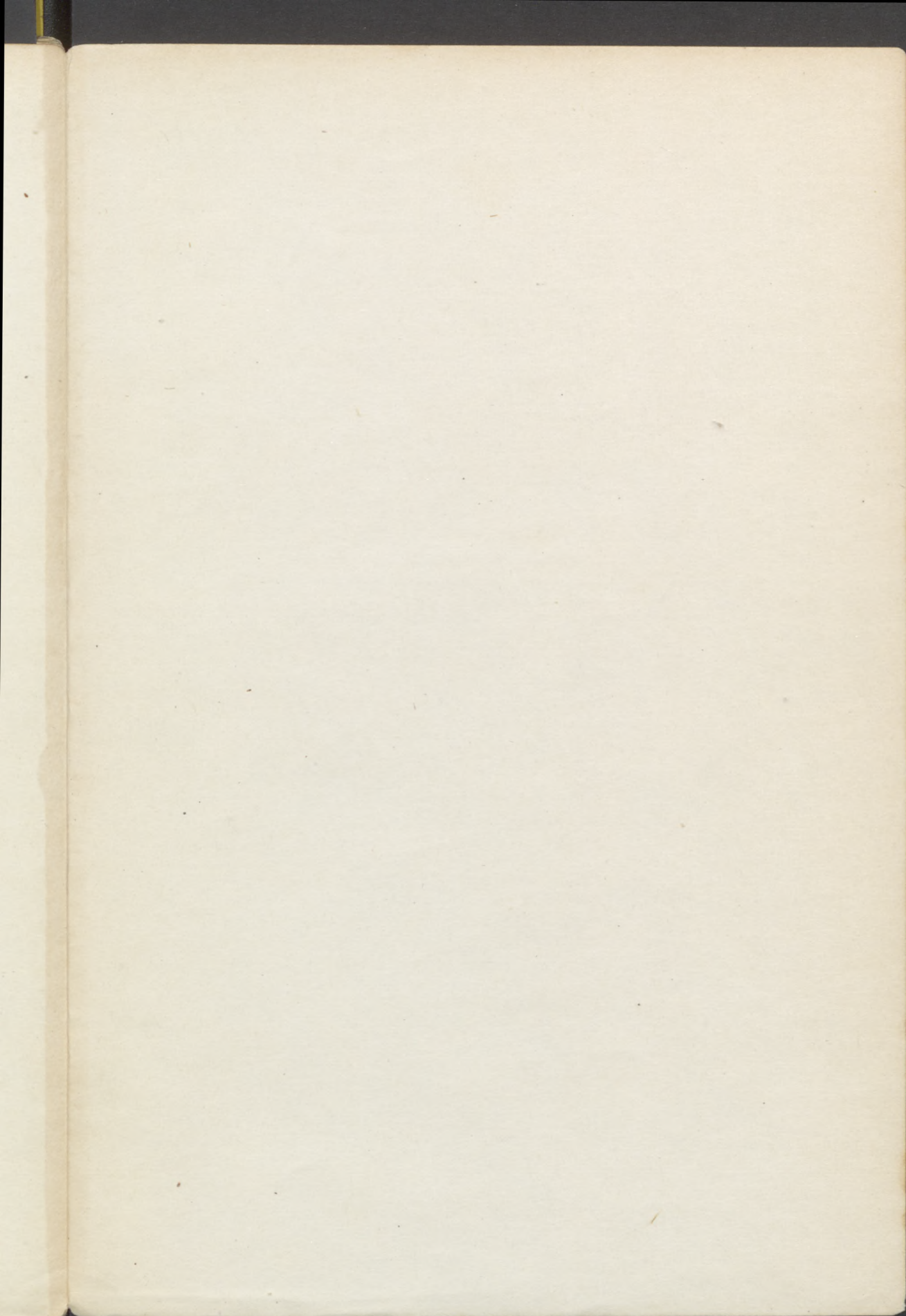
oly hivatali alárendeltségi viszonyba hozassék a kultuszminiszteriummal, mint volt a «*commissio ecclesiastica*» a helytartótanáccsal, semmiképen el nem fogadható. Az autonóm kath. egyháznak, bár csak iskolai, egyházvagyonai és alapítványi dolgokban, de mégis nagytekintélyű, az ország hercegprimásának elnöklete alatt álló képvisellete nem osztható be ügyosztályként vagy belső bizottságként a kultuszkormányzat testébe.

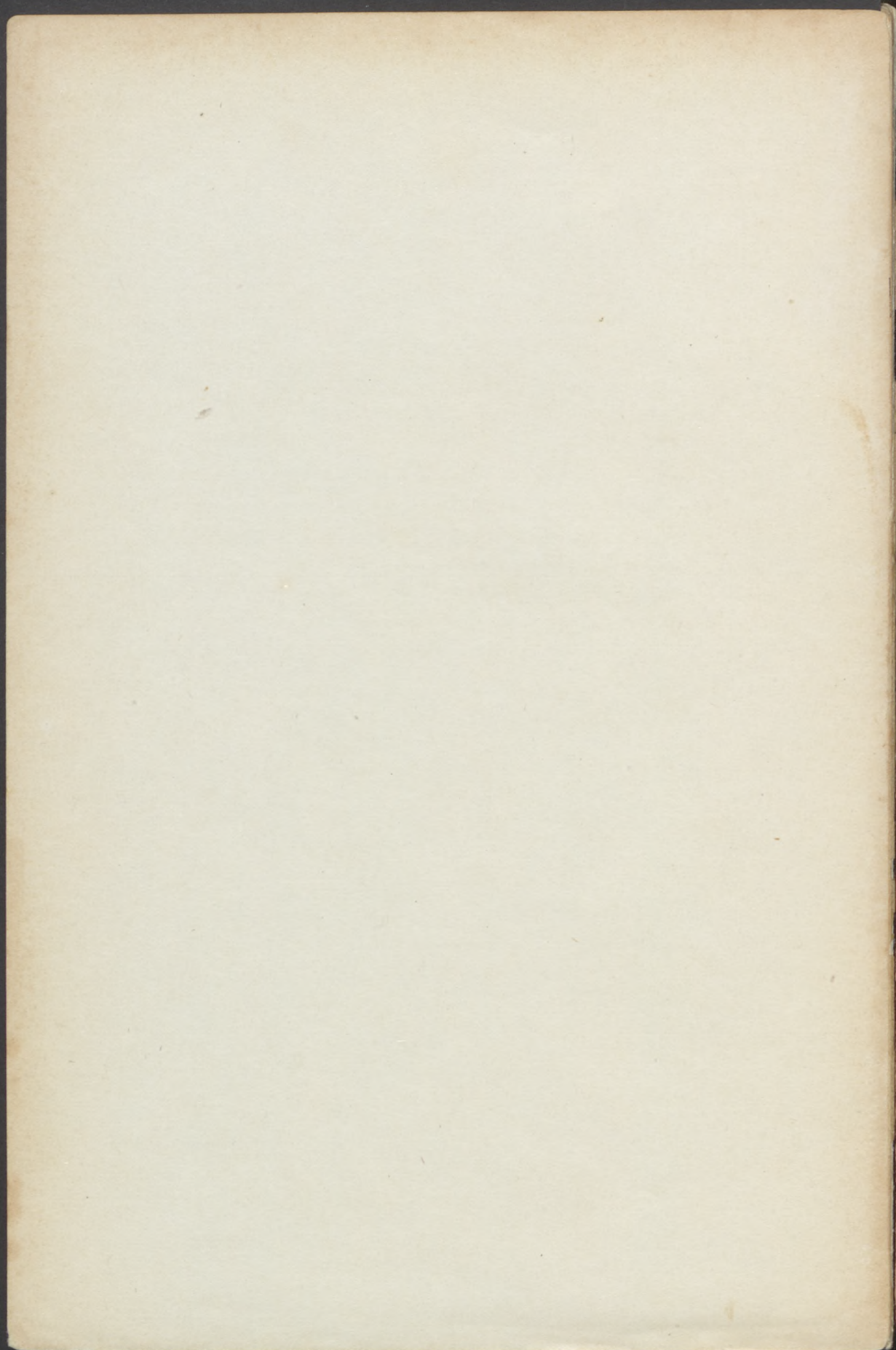
b/ Fenti észrevételeink után arról úgy sincs már szó, sem elvileg, sem a törvényjavaslatban tételesen, hogy az autonómia a főkegyúri jog körébe eső ügyek tekintetében az államkormánytól teljesen független állást és hatáskört kapjon. *Kérészy*-nek második ellenvetése tehát ma már tárgytalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó	3
I. A kath. önkormányzati jog alanya... ..	5
II. A kath. önkormányzati jog forrása (A) és jellege (B). Állásfoglalás a külön görög-kath. román autonomia kérdésében (C)	8
III. A kath. önkormányzati jog tartalma	27
IV. A kath. önkormányzat célja	35
V. A főkegyúri jog és a kath. autonomia viszonya	39







Ara 3 korona.